

VERKLARING VAN ESBJERG

Ministeriële Verklaring van de
Negende Trilaterale Regeringsconferentie
over de Bescherming van de Waddenzee

Esbjerg, 31 oktober 2001

Inhoudsopgave

Verklaring van Esbjerg

Voorwoord	227
Voortgang in de uitvoering van de Verklaring van Stade en het Waddenzee Plan	228
Toestand van het Waddenzeemilieu	228
Zeezoogdieren	230
Nominatie als Werelderfgoedgebied	231
Landschap en cultureel erfgoed	232
Begrenzing	232
EU wetgeving	233
Scheepvaart	234
Communicatie, informatie en publieksparticipatie	235
Zonering	236
Kustbescherming en stijging van de zeespiegel	236
Trilaterale Monitorings- en Beoordelingsprogramma	237
Duurzaam toerisme en recreatie	237
Internationale samenwerking	238
Toekomstige samenwerking	239
Gastland en jaar voor de eerstvolgende Conferentie	240
Gastland en jaar voor het eerstvolgende Wetenschappelijke Waddenzeesymposium	240
Ondertekening	240
Bijlage 1 Het beschermings- en beheersplan voor de zeehondenpopulatie in de Waddenzee 2002 - 2006	241
Bijlage 2 Aanpassing van de begrenzing van het Samenwerkingsgebied en het Beschermingsgebied	253
Bijlage 3 Maatregelen ter verbetering van de veiligheid van de scheepvaart en de bescherming van het mariene milieu	255
Bijlage 4 Kaart van het gebied dat aan de IMO zal worden voorgelegd voor aanwijzing als Bijzonder Kwetsbaar Zeegebied (PSSA) Waddenzee	261
Bijlage 5 Verklaring voor de 5 ^e Internationale Conferentie over de bescherming van de Noordzee, Bergen, Noorwegen, 20-21 Maart 2002	263
Bijlage 6 Taak van het Trilaterale Waddenzee Forum	267

Beleidsvaluatierapport

Samenvatting	269
Bijlage 1 Lijst van documenten	275

Afkortingen

Lijst van afkortingen	277
-----------------------	-----

VERKLARING VAN ESBJERG

Voorwoord

De Minister van Milieu en Energie van Denemarken, de Parlementaire Staatssecretaris van Milieu, Natuurbescherming en Nucleaire Veiligheid van de Bondsrepubliek Duitsland en de Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij van Nederland, verantwoordelijk voor de bescherming van het Samenwerkingsgebied hebben op 31 oktober 2001 in Esbjerg deelgenomen aan de 9^e Trilaterale Regeringsconferentie over de Bescherming van de Waddenzee (de Esbjerg II Conferentie) teneinde hun gemeenschappelijke samenwerking te versterken, verder te ontwikkelen en te vergroten voortbouwend op de Verklaring van Stade en het Trilaterale Waddenzee Plan die in 1997 op de Conferentie in Stade zijn aangenomen. In het bijzonder hebben de Ministers de toekomstige samenwerking besproken waaronder de kwesties Waddenzee en de mens, plaatselijke culturele aspecten en het bijeenroepen van een Waddenzee Forum.

ZIJ,

BEVESTIGEN OPNIEUW gezamenlijk verantwoordelijk te zijn voor de bescherming en duurzame ontwikkeling van het Samenwerkingsgebied als gemeenschappelijk natuurgebied van brede internationale betekenis zoals vastgelegd in de Verklaring van Stade en het Trilaterale Waddenzee Plan;

BEVESTIGEN OPNIEUW dat het Samenwerkingsgebied beschermd en beheerd dient te worden overeenkomstig § 17 van de Verklaring van Stade met het oog op externe activiteiten die de Doelen zouden kunnen beïnvloeden;

ERKENNEN dat de Waddenzee een gebied is van groot belang voor het behoud van biodiversiteit, en dat het een gebied is waar mensen wonen, werken en recreëren;

BEVESTIGEN OPNIEUW zich in het kader van het Verdrag inzake Biologische Diversiteit en Agenda 21 te hebben verplicht met betrekking tot het behoud van biologische diversiteit, het duurzame gebruik van biologische rijkdommen en het beginsel van duurzame ontwikkeling. Bij duurzame ontwikkeling dient ook rekening te worden gehouden met de behoeften en verlangens van de bevolking, bijvoorbeeld wat betreft maatregelen voor de kustverdediging, het beheer van scheepvaartroutes, energievoorziening, landbouw, visserij, havens, toerisme, infrastructuur, bedrijfsleven en interne en externe veiligheid. Duurzame menselijke activiteiten in het gebied blijven in de toekomst mogelijk;

BEVESTIGEN OPNIEUW dat de veiligheid van de bewoners van het Waddengebied van het grootste belang is;

ERKENNEN dat de veiligheid van de scheepvaart van het grootste belang is voor de bescherming van de Waddenzee;

VERWELKOMEN het UN/ECE verdrag betreffende toegang tot informatie, publiekparticipatie en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden (Verdrag van Aarhus), wat inhoudt dat er maatregelen genomen moeten worden om:

- het publiek toegang te verschaffen tot informatie die in handen van de overheid is;
- publiekparticipatie te bevorderen bij besluitvorming inzake milieuaangelegenheden;
- de toegang tot de rechter te vergroten;

ERKENNEN het belang van de deelname en inbreng van niet-gouvernementele organisaties en Waddenzeeadviesorganen, die als waardevolle bijdrage worden gezien aan de uitvoering van de Verklaring van Stade, het Waddenzee Plan en de voorbereiding van de Esbjerg II Conferentie, en drukken daarom hun streven en bereidheid uit de samenwerking met deze organisaties voort te zetten en te versterken bij het beschermen van de Waddenzee en het veiligstellen van duurzame menselijke activiteiten in het Waddengebied;

HEBBEN WAARDERING voor de inzet van het Interregionale Waddenzeesamenwerkingsverband om bij te dragen aan het werk van de Trilaterale Waddenzeesamenwerking, met name op het gebied van de milieueffectrapportage, promotie van het cultureel erfgoed van de plaatselijke bevolking en duurzaam toerisme, en nodigen het Interregionale Waddenzeesamenwerkingsverband uit hun werk, dat in toenemende mate bijdraagt aan duurzame ontwikkeling in het Waddengebied, voort te zetten;

ERKENNEN het belang van mariene wetenschappen als bedoeld in Deel XIII van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee voor, onder andere, bescherming en behoud van het mariene milieu en de studie van het mondiale milieu;

ROEPEN besluit 7/1 van de Commissie van de Verenigde Naties inzake duurzame ontwikkeling IN HERINNERING dat begrip van het mariene milieu van wezenlijk belang is voor een goede besluitvorming;

VERWELKOMEN de aanbevelingen van het 10^e Internationale Wetenschappelijke Waddenzeesymposium 2000 met als onderwerp de Uitdagingen aan het Waddengebied, als waardevolle bijdrage aan de verdere ontwikkeling van beleid en beheer in het kader van de Trilaterale Waddenzeesamenwerking;

ZIJN OVEREENGEKOMEN, in het uitoefenen van hun politieke verantwoordelijkheden, OM

Voortgang in de uitvoering van de Verklaring van Stade en het Waddenzee Plan

1. De voortgang in de uitvoering van de Verklaring van Stade (VS) en het Trilaterale Waddenzee Plan (WP) als neergelegd in het Gezamenlijk Voortgangsrapport te **verwelkomen**.
2. De nodige acties **uit te voeren** met het doel de nog openstaande kwesties van de Verklaring van Stade en het Waddenzee Plan ter hand te nemen.
3. Paragraaf 11 van de Verklaring van Stade **in herinnering te roepen en te besluiten** het Waddenzee Plan verder uit te werken op basis van, onder andere, het Beleidsevaluatierapport en de zeer gewaardeerde inbreng van belanghebbenden, waaronder de voorstellen voor duurzame ontwikkeling.

Toestand van het Waddenzeemilieu

4. Het Quality Status Report voor de Waddenzee 1999 (QSR) te **erkennen** als technisch rapport, waarin de ecologische toestand van de Waddenzee en de uitvoering van de Doelen zijn beoordeeld en **waardering te hebben** voor het uitwerken van het QSR, zoals dat door deskundigen, dikwijls op vrijwillige basis, is gedaan.
5. De conclusies en aanbevelingen te **erkennen** van het Beleidsevaluatierapport, dat ook een lijst van trilaterale rapporten bevat.

6. Te **benadrukken** dat, gegeven het feit dat het Doel inzake eutrofiëring nog niet is bereikt, het terugdringen van de stikstofaanvoer bijzondere aandacht verdient.
7. Met tevredenheid **kennis te nemen** van de reducties die bereikt zijn in aanvoer en concentratie van de meeste, van nature voorkomende, micro-verontreinigingen, dat echter het niveau van xenobiotische stoffen nog steeds reden geeft tot zorg en het huidige beleid met betrekking tot het terugdringen van de aanvoer van deze stoffen daarom te **blijven voortzetten**.
8. Met waardering **kennis te nemen** van het feit dat er in de afgelopen tien jaar veel is bereikt in het verbeteren van de natuurlijke toestand van de kwelders door begrazing en kunstmatige drainage terug te dringen of af te bouwen en zomerpolders te ont-polderen, en op basis van gezamenlijke trilaterale criteria een overzicht van de huidige toestand van de kwelders **op te zetten**.
9. Te **erkennen** dat er inspanningen zijn verricht met betrekking tot het mosselvisserij-beleid en te benadrukken dat het uitvoeren van de Doelen voor de geomorfologie, de zeegrasvelden en de mosselbanken nog steeds de aandacht behoeft en daarom voor het einde van 2004 de mosselvisserij te **evalueren** met daarbij bijzondere aandacht voor de stabiele mosselbanken.
10. Te **besluiten** dat beheersmaatregelen voor het behoud van mosselbanken gebaseerd dienen te zijn op de bescherming van gebieden waar stabiele banken voorkomen en van gebieden met groot potentieel voor de ontwikkeling van stabiele mosselbanken.
11. Het besluit **in herinnering te roepen**, genomen op de 6de Waddenzeeconferentie, om referentiegebieden aan te wijzen en, in dit opzicht, de aanwijzing in 1999 van een referentiegebied in het Waddenzeegedeelte van Sleeswijk-Holstein te **verwelkomen**, waar geen exploitatie van hulpbronnen plaatsvindt, naast de Deense referentiegebieden die in 1982 werden aangewezen, waar ook geen exploitatie plaatsvindt, en het Hamburgse referentiegebied aangewezen in 1990, waar exploitatie evenmin plaatsvindt, alsook de op handen zijnde aanwijzing van een referentiegebied in het Nederlandse deel van de Waddenzee.
12. Het Doel **in herinnering te roepen** het gebied met dynamische stranden en duinen te vergroten en een **aanzet te geven** voor het ontwikkelen van gezamenlijke criteria voor de classificatie van duinen, waaronder dynamische duinen, en in 2003 verslag uit te brengen over de toestand van de duinen in het Samenwerkingsgebied als basis voor mogelijke verdere acties om aan het Doel uitvoering te geven.
13. Te **erkennen** dat er initiatieven zijn genomen, bijv. in de estuaria van de Varde Aa en de Eider, waarmee men verwacht op den duur de Doelen voor de estuaria te bereiken en de noodzaak te **onderstrepen** om het trilaterale beleid voor het beheer van de Waddenzee estuaria te blijven toepassen op plaatsen waar de Doelen nog niet zijn bereikt.
14. Te **onderstrepen** dat het beheer en de bescherming van de kustwateren en het getijdengebied nauw op elkaar dienen te worden afgestemd.
15. Te **benadrukken** dat de winning van zand uitsluitend plaats mag vinden buiten het Samenwerkingsgebied en bij voorkeur buiten de 20 m dieptelijn, maar dat overeenkomstig § 7.1.3 van het WP er ontheffingen kunnen worden verleend voor plaatselijke kustbescherming, onder voorwaarde dat dit gebeurt volgens de beste milieuveilige handelwijze. Er dient ook voor te worden gezorgd dat de winning van zand geen negatieve grensoverschrijdende effecten heeft.
16. **Kennis te nemen** van het feit dat schelpenwinning alleen plaatsvindt op bepaalde plaatsen in het Nederlandse deel van het Samenwerkingsgebied in hoeveelheden die ruim onder de natuurlijke aanwas in dat gebied liggen.

17. De noodzaak te **onderstrepen** voor het duurzame beheer van de schelpdiervisserij om negatieve gevolgen voor de vogelpopulaties te voorkomen.
18. De noodzaak te **onderstrepen** de Waddenzee veilig te stellen als belangrijk paai- en kraamkamergebied voor vispopulaties.
19. De noodzaak te **benadrukken** voor het ontwikkelen van goede technieken en praktijken om de bijvangst in de kustwateren en in het getijdengebied te verminderen als onderdeel van het toekomstige visserijbeleid.
20. Met tevredenheid **kennis te nemen** van de positieve ontwikkeling in de meeste vogelpopulaties en de maatregelen ter zake, als vastgelegd in het Trilaterale Waddenzee Plan, te **blijven uitvoeren**, om gunstige voedsel-, pleister- en broedomstandigheden voor de vogels veilig te stellen. En te **erkennen** dat er meer precieze informatie nodig is over de omstandigheden in ruigebieden voor zee-eenden in kustwateren, zoals voor bergeend en zwarte zee-eend, zodat, indien nodig, passende maatregelen kunnen worden genomen om zee-eenden met minder verstoringen te kunnen laten ruïen.
21. De zorg **uit te spreken** dat sommige vogelpopulaties die de Waddenzee gebruiken (bijvoorbeeld rotgans, eidereend, scholekster en kanoetstrandloper) de laatste jaren in aantal fors achteruit zijn gegaan en daarom de voedselsituatie in de toekomst **veilig te stellen**, met name voor de vogels die van schelpdieren leven.
22. Te **onderstrepen** dat bepaalde soorten broedvogels, zoals strandplevier en dwergstern, vooral kwetsbaar zijn tijdens het broeden en daarom **maatregelen te treffen** om verstoring in de broedgebieden te verminderen.
23. De ontwikkelingen met betrekking tot installaties in de Waddenzee en de aangrenzende Noordzee nauwlettend te **blijven volgen** om negatieve effecten ervan op het milieu in het Samenwerkingsgebied te voorkomen en het trilaterale informatieproces te intensiveren.
24. De potentiële invloeden van windmolenparken in de Noordzee op het Waddenzeemilieu te **erkennen** en daarom een gecoördineerde benadering in een Noordzeekader voor te staan om richtlijnen en uitgangspunten voor de bouw van windmolenparken voor de kust te ontwikkelen, waarbij onder andere rekening wordt gehouden met de bescherming van soorten en habitats en de hoge dichtheid van de scheepvaart in het gebied.
25. De bestaande en geplande nieuwe activiteiten buiten het Samenwerkingsgebied nauwlettend te **blijven volgen**, aangezien deze van invloed zouden kunnen zijn op het bereiken van de Doelen, en **in herinnering te roepen** de Gemeenschappelijke Beginselen (WP § I,8) evenals §13 van de Verklaring van Stade inzake externe invloeden die op de hele Waddenzee van toepassing zijn.

Zeezoogdieren

26. Met tevredenheid **kennis te nemen** van de positieve ontwikkelingen in de zeehondenpopulatie en het gewijzigde Zeehonden Beheersplan 2002-2006 als beschreven in **Bijlage 1 aan te nemen**.
27. Paragraaf 10.1.1 van het Waddenzee Plan **in herinnering te roepen** waarin het doel om maatregelen te treffen om de kraamkamergebieden van de gewone bruinvis in het Samenwerkingsgebied en de aangrenzende gebieden te beschermen overeengekomen was en er bij de EU op **aan te dringen** goede visserijregels ten uitvoer te leggen om de gewone bruinvis te beschermen.

28. De definitie van 'onaanvaardbare interacties' tussen visserij en kleine walvisachtigen **in herinnering te roepen**, zoals opgesteld tijdens de derde vergadering van de bij ASCOBANS aangesloten landen, die luidt het op korte termijn door menselijk toedoen verdwijnen van meer dan 1,7% van de best beschikbare schatting van de populatie, en de tussentijdse voorzorgsdoelstelling **te ondersteunen** om bijvangst van de gewone bruinvis terug te brengen tot minder dan 1% van de best beschikbare schatting van de populatie.
29. De aanwijzing te **verwelkomen** van een gebied voor de bescherming van kleine walvisachtigen in het zeewaartse gedeelte van het Nationale Park Waddenzee in Sleeswijk-Holstein, als waardevolle bijdrage aan de uitvoering van het Doel voor de gewone bruinvis.
30. Het Deense Actieplan voor de bescherming van de gewone bruinvis te **verwelkomen** en met name de matigende maatregel om akoestische waarschuwingssystemen (pingers) aan te brengen als eerste stap om bij het vissen met kieuwnetten incidentele bijvangst terug te brengen.
31. Het vissen met kieuwnetten verder te verbeteren om de incidentele bijvangst van zeezoogdieren en vogels terug te brengen.

Nominatie als Werelderfgoedgebied

32. Het besluit **in herinnering te roepen**, genomen op de Conferentie in Stade in 1997, om te streven naar de nominatie van het Samenwerkingsgebied, of delen daarvan, als Werelderfgoedgebied, in nauwe samenwerking met de plaatselijke en regionale autoriteiten, lokale belangengroeperingen en bevolking, waarbij rekening wordt gehouden met de natuurlijke en cultuurhistorische waarden van het gebied (WP §1.1.1 en §1.2.1).
33. Het rapport 'De voordracht van het Beschermingsgebied van de Waddenzee tot Werelderfgoed' te **verwelkomen** dat een up-to-date haalbaarheidsonderzoek naar de nominatie van de Waddenzee als Werelderfgoed is en tot de conclusie komt dat:
 - 33.1 het Beschermingsgebied van de Waddenzee in aanmerking komt om te worden opgenomen in de Werelderfgoedlijst omdat het als een van de grootste wetlands ter wereld voldoet aan alle UNESCO criteria voor 'Natuurlijk Erfgoed';
 - 33.2 de nominatie van het Beschermingsgebied van de Waddenzee met het huidige behoud- en beheersregime voor de Werelderfgoedlijst haalbaar is;
 - 33.3 de inspanningen van de bevolking van de Waddenzeelanden voor het behoud en verstandig gebruik van de Waddenzee door het toekennen van de Werelderfgoedstatus zouden worden versterkt en dat dit voordelen en kansen biedt voor het gebied.
34. Het proces te **verwelkomen** dat in het Waddengebied in gang is gezet om met de lokale bevolking omtrent de voorgenomen nominatie te overleggen, zoals dat in de UNESCO richtlijnen wordt verzocht.
35. Zowel de steun als de reserves hieromtrent, die belanghebbenden en anderen te kennen hebben gegeven, te **erkennen**.
36. Te **erkennen** dat het overlegproces in het Waddengebied als geheel nog niet is beëindigd, en dat de consultaties daarom zullen doorgaan met de bedoeling deze binnen één of twee jaar af te ronden.

Landschap en cultureel erfgoed

37. De op de Conferentie in Stade gemaakte afspraken **in herinnering te roepen** om de cultuurhistorische en landschappelijke elementen van het Waddengebied door planning en beheer te beschermen en in stand te houden en een inventarisatie te maken met een kaart van de meeste cultuurhistorische en landschappelijke elementen van het Samenwerkingsgebied en relevante aangrenzende delen met een beoordeling en aanbevelingen voor beheer (VS §37, WP §1.1.2 en §1.2.2).
38. Het rapport 'Inventarisatie van het landschap en het culturele erfgoed van het Waddengebied', opgesteld in het kader van het LANCEWAD-Project en medegefinancierd door het Interreg IIC Noordzeeprogramma 1999-2001, te **verwelkomen** en nota te nemen van de aanbevelingen voor het behoud en beheer van het cultuurhistorische en landschappelijke erfgoed en de publicatie voor een groter publiek van het LANCEWAD-Project **aan te bevelen**.
39. Te **erkennen** dat het cultuurhistorische en landschappelijke erfgoed van het Waddengebied van bijzondere waarde is, maar ook dat dit erfgoed aan verandering onderhevig is.
40. Een gemeenschappelijke strategie **aan te moedigen** voor het behoud en beheer van het cultuurhistorische en landschappelijke erfgoed, als neergelegd in het rapport genoemd in §38 en in de conclusies en aanbevelingen van de Conferentie in Bad Bederkesa, voor:
 - 40.1 het beheerst ontwikkelen van het erfgoed;
 - 40.2 het benutten van het cultuurhistorische en landschappelijke erfgoed als kans;
 - 40.3 het betrekken van belanghebbenden in het beheer;
 - 40.4 het integreren van beleid en beheer van de natuurlijke en culturele omgeving;
 - 40.5 het vergroten van de bewustwording van het landschap en het culturele erfgoed.
41. Een vervolgproject in het kader van het Interreg IIIB Noordzeeprogramma te **ondersteunen** met als doel het verder uitwerken en uitbreiden van het gezamenlijke behoud en beheer van het cultuurhistorisch en landschappelijk erfgoed.

Begrenzing

42. De uitbreiding te **verwelkomen**, sinds de Conferentie in Stade in 1997, van het Deense Fauna en Natuureservaat Waddenzee in 1998, het Nationale Park Waddenzee in Sleeswijk-Holstein in 1999 en de Nationale Parken Waddenzee in Hamburg en Nedersaksen in 2001.
43. Te **constateren** dat delen van de Nationale Parken in Sleeswijk-Holstein en Nedersaksen nu buiten de 3-zeemijlslijn vallen, die conform Bijlage I, §7 en Appendix I van het Waddenzee Plan de begrenzing vormt van het Trilaterale Samenwerkingsgebied.
44. Te **constateren** dat er wijzigingen zijn in de basislijn en kleine wijzigingen in de grenzen van het Nationale Park in Nedersaksen.
45. De begrenzing van het Samenwerkingsgebied en van het Beschermingsgebied daarop **aan te passen** als aangegeven in **Bijlage 2**.

EU wetgeving

Natura 2000

46. De aanwijzing van nieuwe Speciale Beschermingszones in het kader van de Vogelrichtlijn en het aanmelden van nieuwe Habitatgebieden in het kader van de Habitatrichtlijn van de EU, sinds de Conferentie in Stade in 1997 te **verwelkomen**, maar tevens te erkennen dat de selectie van gebieden van communautair belang volgens de Habitatrichtlijn nog niet is afgerond.
47. Op grond van §19 van de Verklaring van Stade (1997) en §11 van de Verklaring van Leeuwarden (1994) na afronding van het proces als bedoeld in §46 de Senior Officials de **opdracht te geven**:
 - 47.1 de samenhang van de gebieden te beoordelen, die zijn aangewezen als Natura 2000 gebied in, en grenzend aan, het Samenwerkingsgebied, rekening houdend met de reactie van de Europese Commissie op de aangemelde Habitatgebieden;
 - 47.2 de gevolgen voor de begrenzing van het Samenwerkingsgebied en het Beschermingsgebied te beoordelen.

Kaderrichtlijn Water

48. Het van kracht worden **in herinnering te roepen** van Richtlijn 2000/60/EG van het Europese Parlement en van de Raad van 23 oktober 2000 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid in december 2000. Deze Richtlijn heeft tot een sterke impuls geleid om, voor zowel oppervlakte- als grondwater, het waterbeheer voor alle stroomgebieden in de Europese Gemeenschap, met inbegrip van kustwateren tot een zeemijl buiten de kust, te coördineren. Voor wat chemische stoffen betreft zal de coördinatie zich uitstrekken tot alle territoriale wateren.
49. Het belang te **onderstrepen** van nauwe samenwerking bij de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water voor het Samenwerkingsgebied en, omdat het Samenwerkingsgebied waarschijnlijk onderdeel zal gaan uitmaken van een aantal aangrenzende stroomgebieden waarvoor aparte beheersplannen moeten worden opgesteld, van het opstellen van een overzicht van de manier waarop de trilaterale samenwerking voor de bescherming van de Waddenzee aan deze taak kan bijdragen, waarbij o.a. synergie aspecten kunnen worden opgespoord en dubbel werk kan worden vermeden.

Milieueffectrapportage

50. **Waardering te hebben** voor het feit dat het Interregionale Waddenzeesamenwerkingsverband (IRWS) ingevolge de besluiten op de Conferentie in Stade doorgaat met het uitwisselen van informatie over milieueffectrapportages (MERs) die zijn uitgevoerd in het Waddengebied en dat het een overzicht gemaakt heeft van lopende en afgesloten MERs in het Waddengebied via het Internet dat in de komende periode zal worden uitgebreid en bijgehouden teneinde een volledig overzicht te krijgen van alle MER-plichtige projecten en uitgebrachte MERs in het gebied.
51. Te **erkennen** dat de herziene EU Milieueffectrichtlijn (EEG/97/11) heeft geleid tot een meer geharmoniseerde aanpak van MER-plichtige projecten in het Waddengebied en tevens **te erkennen** dat verschillen in aanpak tussen de drie landen blijven bestaan ten aanzien van het toepassen van de procedures zoals bepaald in de Richtlijn. **Kennis te nemen** van het feit dat het IRWS een evaluatie van de verschillende beoordelingspraktijken binnen de bestaande wetgeving zal uitvoeren om tot vergelijkbare resultaten te kunnen komen.

52. De afspraak in de Verklaring van Leeuwarden **in herinnering te roepen** om informatie over de toepassing van MERs binnen de bestaande wetgeving in het Waddengebied uit te wisselen met als doel de informatie over relevante projecten voor het Waddengebied te verspreiden.
53. Voorts het IRWS **uit te nodigen** om op de Conferentie in 2005 een evaluatierapport uit te brengen gebaseerd op de ervaringen als bedoeld in paragrafen 51 en 52.

Scheepvaart

Havenontvangstinstallaties

54. **Kennis te nemen** van de trilaterale inventarisatie met betrekking tot de beschikbaarheid en toegankelijkheid van havenontvangstinstallaties.
55. Het aannemen van EU Richtlijn 2000/59/EG betreffende havenontvangstinstallaties voor scheepsafval en ladingresiduen **in herinnering te roepen**.
56. Er bij de bevoegde autoriteiten **op aan te dringen** de nodige maatregelen te treffen om te voldoen aan EU Richtlijn 2000/59/EG betreffende havenontvangstinstallaties voor scheepsafval, met name voor wat de uitvoering betreft van het no-special-fee systeem in alle havens, en voor wat ladingresiduen betreft.

Gevolgen van de scheepvaart

57. Met zorg de scheepsramp met het MS Pallas (1998) **in herinnering te roepen** en de initiatieven **te verwelkomen** die ondernomen zijn om de ramp te evalueren, de initiatieven om de mogelijkheden te onderzoeken ter verbetering van de veiligheid van de scheepvaart en de beheersing van noodsituaties en ter invoering van de eerste nieuwe maatregelen op dit gebied.
58. De activiteiten op IMO, EU en nationaal niveau **te verwelkomen** om de veiligheid van de scheepvaart te verbeteren, zoals het versneld uitfaseren van single-hull tankers, verdere verbetering van de havenstaatcontrole en de strengere controle van classificatiebureaus, zoals beschreven in **Bijlage 3**.
59. Te **benadrukken** dat illegale lozingen van zowel olie als chemicaliën van schepen nog steeds vervuilingsproblemen voor de kust veroorzaken en dat deze problemen de voortdurende aandacht verdienen en te **onderstrepen** dat effectief toezicht, waaronder beter gecoördineerd toezicht vanuit de lucht, en strikte strafvervolgning van groot belang zijn om het probleem verder terug te dringen.
60. Nationale AIS volgsystemen vanaf de wal **op te zetten** voor schepen, overeenkomstig de relevante IMO en EU regelgeving. Ernaar te streven dat een volledig netwerk voor het hele Samenwerkingsgebied binnen de GMDSS-A1 gebieden uiterlijk 1 juli 2005 gerealiseerd zal zijn, en te **overwegen** een gezamenlijk volgsysteem gebaseerd op alle nationale AIS volgsystemen op te zetten voor de Waddenzee en aangrenzende kustzeegebieden.
61. Het EU initiatief **te verwelkomen** om in het Samenwerkingsgebied een communautair monitorings- en informatiesysteem op te zetten voor scheepvaartverkeer, waarbij rekening wordt gehouden met het invoeren van vanaf de wal functionerende AIS volgsystemen.
62. De bevoegde autoriteiten van Duitsland en Denemarken **uit te nodigen** voor het bespreken van wederzijdse bijstand in noodsituaties met name waar het gaat om het slepen van schepen in nood.

Aanwijzing van de Waddenzee als PSSA

63. Het haalbaarheidsonderzoek te **verwelkomen** van het Southampton Instituut voor Maritiem Onderzoek in het Verenigd Koninkrijk om de Waddenzee als Particularly Sensitive Sea Area (PSSA, bijzonder kwetsbaar zeegebied) aan te wijzen, zoals op de Conferentie in Stade (VS §25) afgesproken is.
64. **Kennis te nemen** van het rapport 'Het Beschermen van de Waddenzee tegen scheepsongevallen door de aanwijzing van de Waddenzee als PSSA' (oktober 2000) van het WWF Duitsland, mede namens het Waddenzeeteam, als zijnde een waardevolle bijdrage aan de haalbaarheidsstudie en het debat over de aanwijzing van de Waddenzee als PSSA.
65. Te **concluderen** dat
 - 65.1 de Waddenzee, op grond van de ecologische, sociaal-economische en wetenschappelijke aspecten, volgens de IMO criteria beschouwd kan worden als gebied dat in aanmerking komt voor een PSSA status;
 - 65.2 er voor de veiligheid van de scheepvaart en de bescherming van het mariene milieu in de Waddenzee en de aangrenzende zone een uitgebreid beschermingsregiem aanwezig is, dat bestaat uit zowel nationale als internationale (bijv. IMO, EU) regelgeving. Voorbeelden zijn verplichte rapportage, routeringsystemen en speciale gebieden onder MARPOL;
 - 65.3 de aanwijzing van de Waddenzee als PSSA een sterk signaal zal sturen naar, en zal bijdragen aan de bewustwording van de internationale scheepvaartgemeenschap met betrekking tot de bijzondere kwetsbaarheid van het gebied.
66. Een trilaterale aanvraag bij de IMO **in te dienen** voor aanwijzing van de Waddenzee, als aangegeven op de kaart in **Bijlage 4**, als PSSA, uitsluitend op grond van de bestaande maatregelen op het gebied van veiligheid van de scheepvaart, bereikbaarheid van havens en de bescherming van het mariene milieu.

Communicatie, informatie en publieksparticipatie

67. Te **onderstrepen** dat communicatie, informatie en publieksparticipatie wezenlijke en geïntegreerde elementen zijn voor het ontwikkelen en uitvoeren van het Waddenzeebeleid.
68. **Waardering te hebben** voor de bijdrage van de trilaterale workshop over publieksparticipatie in het Waddengebied (Nieuweschans, 1999) en haar rol bij het stimuleren van de gedachtevorming over publieksparticipatie en communicatie.
69. Paragraaf I,15 van het Waddenzee Plan omtrent de actieve betrokkenheid van belanghebbenden (co-management) **in herinnering te roepen** en met waardering kennis te nemen van het feit dat co-management effectief is gebleken, met name op het gebied van visserij, natuurbehoud, toerisme en behoud en beheer van het cultuurhistorische en landschappelijke erfgoed, en de verschillende sectoren **uit te nodigen** hun inspanningen voort te zetten om te komen tot een duurzame aanpak en werkwijze op hun gebied.
70. **Waardering te hebben** voor de actieve en effectieve aanwezigheid van waarnemers van niet-gouvernementele organisaties tijdens de vergaderingen waarop de besluiten van de vorige conferenties worden uitgevoerd en de nieuwe conferentie wordt voorbereid.

71. Als waardevolle stappen in het betrekken van de bevolking bij het besluitvormingsproces **te verwelkomen**:
 - 71.1 het debat in Duitsland over de wijzigingen in de regelgeving inzake Nationale Parken en de discussies ter voorbereiding van de Esbjerg II Conferentie;
 - 71.2 de actieve betrokkenheid van bewoners en gebruikers van het Nederlandse Waddengebied, met wie verschillende overleggen hebben plaatsgevonden die mede de agenda voor de Esbjerg II Conferentie hebben bepaald;
 - 71.3 de bijdrage van het Deense Adviesorgaan voor de Waddenzee en het inspraakproces als onderdeel van de Deense regionale implementatie van het Waddenzee Plan.
72. Alle belanghebbenden en het publiek in het algemeen **uit te nodigen** actief deel te nemen aan het debat rond de verdere uitvoering van het Waddenzee Plan en deze Verklaring, en daarbij volledig gebruik te maken van hun ervaring en kennis.

Zonering

73. Het interim rapport van de Trilaterale Zoneringsgroep **te verwelkomen** als productieve stap in het debat omtrent het gebruik van zonering als waardevol beheersinstrument en omtrent mogelijke harmonisering. Grote verschillen in zonering **te constateren** en voorlopig **te erkennen** dat harmonisatie niet leidt tot betere bescherming, meer steun en begrip van de gebruikers van het Samenwerkingsgebied.

Kustbescherming en stijging van de zeespiegel

74. Het eindrapport van de Trilaterale Werkgroep voor kustbescherming en zeespiegelstijging **te verwelkomen** dat onder meer de volgende conclusies bevat:
 - 74.1 dat in het meest realistische scenario van een stijging van 25 cm / 50 jaar de kosten voor kustverdediging zullen stijgen en dat dit ook gevolgen zal hebben voor het ecosysteem, waarbij echter wordt verwacht dat het ecosysteem van de Waddenzee zich aan zal kunnen passen;
 - 74.2 dat bij een bepaalde grotere stijging (het breekpunt) aanpassing waarschijnlijk niet langer mogelijk is wat tot aanzienlijke gevolgen voor de kustverdediging en onherstelbare schade aan het ecosysteem van de Waddenzee zal leiden.
75. Daarom **onderzoek te verrichten** naar:
 - 75.1 de haalbaarheid van beste milieuveilige handelwijze voor kustbeschermingsmaatregelen;
 - 75.2 passende maatregelen en/of integrale benaderingen om de flexibiliteit bij het inspelen op zeespiegelstijging en klimaatverandering te vergroten;
 - 75.3 bij welke zeespiegelstijging het breekpunt zal zijn bereikt.
76. De voortgaande nauwe samenwerking **te steunen** tussen de kustverdedigings- en natuurbeschermingsautoriteiten op dit gebied, waaronder communicatie met belanghebbenden.

Trilaterale Monitorings- en Beoordelingsprogramma

77. Paragrafen 21 - 22 van de Verklaring van Stade **in herinnering te roepen** waarin afspraken werden gemaakt over de uitvoering en evaluatie van het Gezamenlijk Pakket van het Trilaterale Monitorings- en Beoordelingsprogramma (TMAP).
78. **Waardering te hebben** voor het werk dat door de TMAG is verzet om het Gezamenlijk Pakket van TMAP parameters en het daarbij behorende gegevensbeheer uit te voeren.
79. Te **constateren** dat er lacunes in de uitvoering van het TMAP Gezamenlijk Pakket bestaan met name waar het de gegevensverwerking betreft.
80. Te **herhalen** dat het beschikken over trilaterale gegevens over de Waddenzee essentieel is voor de trilaterale samenwerking en daarom af te spreken het Gezamenlijk Pakket eind 2002 **af te ronden** door de laatste TMAP parameters te implementeren en een operationeel gegevensverwerkingsstelsel op te zetten waarbij rekening wordt gehouden met de wens het stelsel te optimaliseren en het in 2004 te evalueren.
81. Het TMAP verder te **optimaliseren** voor toekomstig gebruik met name met betrekking tot de Doelen, de EU Habitatrictlijn en de EU Kaderrichtlijn Water en daartoe
 - 81.1 gebruik te maken van gegevens van bestaande monitoringsprogramma's en te bekijken in hoeverre ze zonder additionele kosten in het TMAP kunnen worden opgenomen;
 - 81.2 voorstellen uit te werken over de verdere ontwikkeling van het TMAP voor de volgende Trilaterale Regeringsconferentie.

Duurzaam toerisme en recreatie

82. **In herinnering te roepen** dat de Conferentie in Stade de ontwikkeling en uitvoering ondersteunde van beleid voor duurzaam toerisme voor het Waddengebied door het Interregionale Waddenzeesamenwerkingsverband (IRWS) samen met de betreffende belanghebbenden en plaatselijke en andere autoriteiten (VS §36).
83. Te **erkennen** dat de ontwikkeling van het beleid voor duurzaam toerisme voor het Waddengebied in het kader van NetForum bijzonder goed is verlopen en ertoe heeft geleid dat het IRWS op de Conferentie in Dokkum op 20 September 2001 het Actieplan voor het Toerisme heeft aangenomen.
84. Het Actieplan voor het Toerisme te **analyseren** om te bekijken hoe de doelstellingen, strategieën, maatregelen en projecten ervan in het nationale en trilaterale beleid geïmplementeerd kunnen worden.
85. Het IRWS **uit te nodigen** om verslag te doen over de voortgang met betrekking tot duurzaam toerisme en recreatie in het Waddengebied op de Conferentie in 2005.

Internationale samenwerking

5^e Noordzeeconferentie

86. Een gemeenschappelijke verklaring, als in **Bijlage 5, voor te leggen** aan de 5^e Internationale conferentie over de bescherming van de Noordzee die in Noorwegen op 20 en 21 maart 2002 plaats zal vinden.

De Wash - Waddenzee samenwerking

87. De 'Intentieverklaring voor samenwerking tussen de Wash/North Norfolk Coast en de Waddenzee' **in herinnering te roepen** die met English Nature overeen is gekomen op de Esbjerg Conferentie in 1991.
88. De inspanningen van alle betrokken partijen met betrekking tot de uitwisseling van informatie en ervaringen tussen vakmensen uit de Wash en de Waddenzee te verwelkomen en verdere uitwisselingen te waarderen.

Guinee-Bissau - Waddenzee samenwerking

89. **Vast te stellen** dat veel watervogels die van de Waddenzee gebruikmaken gedurende hun levenscyclus tevens afhankelijk zijn van een keten van wetlands tussen het noordelijk halfrond en Afrika, in het bijzonder de Bijagós Archipel in Guinee-Bissau, en het daar verkregen inzicht van de toestand van wetlands en watervogels ertoe bijdraagt dat wij een beter inzicht krijgen in vogeltrekroutebescherming, wat weer leidt tot een betere bescherming van de wetlands van internationale betekenis in Guinee-Bissau en het internationale belang van de Waddenzee voor watervogels onderstreept.
90. **In herinnering te roepen** dat op de Conferentie in Stade besloten is de samenwerking met Guinee-Bissau volgens de Intentieverklaring voort te zetten en dit bekrachtigd is met de ondertekening van een nieuw driejarig werkprogramma, dat voortbouwt op de ervaringen en resultaten van het eerste werkprogramma en als doel heeft de opleiding van een ornithologisch team af te ronden en een organisatie op te richten voor ornithologisch onderzoek, monitoring en informatie in Guinee-Bissau, die het werk dat hier begonnen is, kan voortzetten.
91. **Waardering te hebben** voor het feit dat het werkprogramma is opgezet met Wetlands International als uitvoerende contractpartij in Guinee-Bissau, dat nu in 2002 zal worden afgerond na de bijna 2 jaar vertraging die het initiatief als gevolg van de burgeroorlog aldaar in 1998-99 heeft opgelopen.
92. **Vast te stellen** dat, in overeenstemming met het werkprogramma, een ornithologisch team is opgeleid en het plaatselijk ornithologisch team in samenwerking met Wetlands International en twee Deense professionele ornithologen in 2001 een volledige telling van watervogels heeft uitgevoerd.
93. De samenwerking met Guinee-Bissau **voort te zetten** door het huidige werkprogramma af te maken en de samenwerking voort te zetten op basis van de Intentieverklaring, bijvoorbeeld door het uitwisselen van informatie over onderzoeks- en beheerspraktijken, mogelijkheden te bieden voor uitwisselingsprogramma's en deelname aan seminars, symposia en conferenties, door het geven van adviezen op gebieden waar specifieke ervaring in bestaat, en waar mogelijk het organiseren van gezamenlijke publicaties.

Overige internationale samenwerking

94. De voortgang te **verwelkomen** die geboekt is bij het opstellen van een Internationaal beheersplan voor de rotgans, en de tweede vergadering van de Afrikaans-Euraziatische Overeenkomst over Watervogels (AEWA) die in 2002 in Bonn wordt gehouden **aan te moedigen** de definitieve versie van het beheersplan goed te keuren. Zij zullen de uitvoering van een goed en effectief beheersplan met speciale interesse volgen.

95. Te **erkennen** dat er grote overeenkomsten zijn tussen het Samenwerkingsgebied en de wetlands in de natte streken van Benin en in de vorm van een wederzijds bezoek ervaringen **uit te wisselen** met betrekking tot het duurzaam ontwikkelen en beheren van wetlands.

Toekomstige samenwerking

96. Paragraaf 5 van de Verklaring van Stade **in herinnering te roepen** waarin de bevoegde nationale autoriteiten uitgenodigd worden hun dialoog met alle belanghebbenden te onderhouden of te versterken om zo tot een bredere acceptatie van het Waddenzee Plan bij de bevolking te komen.
97. Te **erkennen** dat het Waddenzee Plan bijdraagt aan het bevorderen van de natuurbescherming en het duurzaam gebruik van het Samenwerkingsgebied, wat op de lange termijn gunstig zal zijn voor allen die in het gebied wonen en werken, zoals ook verwoord in de Gemeenschappelijke Visie, te weten:
- een gezond milieu dat de diversiteit van habitats en soorten, hun ecologische samenhang en hun herstelvermogen als mondiale verantwoordelijkheid in stand houdt;
 - duurzaam gebruik;
 - handhaving en versterking van ecologische, economische, cultuurhistorische en sociale waarden en van de kustbescherming, om bewoners en gebruikers een plezierige toekomst te bieden;
 - integraal beheer van menselijke activiteiten, waarbij rekening wordt gehouden met de sociaal-economische en ecologische verhoudingen tussen het Samenwerkingsgebied en de aangrenzende gebieden;
 - een goed geïnformeerde en actief betrokken bevolking.
98. Het bepaalde in Artikel 2(3) van de EU Habitatrichtlijn te **erkennen**, dat de op grond van deze Richtlijn genomen maatregelen rekening dienen te houden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en met de regionale en lokale bijzonderheden.
99. Daarom, conform de taakomschrijving neergelegd in **Bijlage 6**, een Trilateraal Waddenzee Forum **bijeen te roepen** als overlegproject, waarin belanghebbende gouvernementele en niet-gouvernementele betrokkenen deelnemen. Het heeft als taak op basis van de Gemeenschappelijke Visie, de Doelen van het Waddenzee Plan en de Gemeenschappelijke Beginselen voorstellen uit te werken voor scenario's voor duurzame ontwikkeling en strategieën voor de uitvoering ervan als bijdrage tot de verdere ontwikkeling van het Waddenzee Plan. Hierbij worden de bestaande beschermingsniveaus in acht genomen en de economische ontwikkeling en de kwaliteit van het bestaan worden veiliggesteld. De resultaten van het Forum worden op de 10^e Trilaterale Regeringsconferentie gepresenteerd.
100. Het IRWS **uit te nodigen** actief deel te nemen aan de organisatie en uitvoering van dit trilaterale proces en zo voort te bouwen op hun ervaringen met het NetForum proces.
101. Te **erkennen** dat de bewoners van het Samenwerkingsgebied een belangrijk deel van hun identiteit, hun manier van leven en hun welbevinden ontleen aan de hun direct omringende natuur. Te **onderzoeken**, voor zover dit nog niet is gebeurd, of, en zo ja hoe, er recht kan worden gedaan aan kleinschalig, historisch medegebruik, waar dat bijdraagt aan het draagvlak voor natuurbeschermingsmaatregelen in het algemeen en in overeenstemming is met de beschermingsdoelen.

102. Te **erkennen** dat zij in het verleden door verschillende partijen zijn benaderd met voorstellen voor nauwere samenwerking, zoals de ideeën voor een 'Internationaal Park' en een 'Waddenzee Conventie'. Te **verzekeren** dat deze en toekomstige voorstellen binnen de bestaande fora zijn en zullen worden bekeken op mogelijke voordelen, nadelen en mogelijkheden voor uitvoering, en dat de resultaten bekend zullen worden gemaakt.

Gastland en jaar voor de eerstvolgende Conferentie

103. De 10^e Trilaterale Regeringsconferentie over de Waddenzee te **houden** in Nederland in 2005, op uitnodiging van de Nederlandse regering.
104. Nederland **uit te nodigen** de samenwerking vanaf 1 januari 2002 voor te zitten.

Gastland en jaar voor het eerstvolgende Wetenschappelijke Waddenzeesymposium

105. Het 11^e Internationale Wetenschappelijke Waddenzeesymposium te **houden** in 2004, met Denemarken als gastland.

Ondertekening

Voor de regering van het Koninkrijk Denemarken
S.A. Auken
Minister van Milieu en Energie

Voor de regering van het Koninkrijk der Nederlanden
G.H. Faber
Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Voor de regering van de Bondsrepubliek Duitsland
G. Altmann
Parlementaire Staatssecretaris in het Ministerie van Milieu, Natuurbescherming en Nucleaire Veiligheid

BIJLAGE 1

Het beschermings- en beheersplan voor de
zeehondenpopulatie in de Waddenzee
2002 - 2006

Het Beschermings- en Beheersplan voor de Zeehondenpopulatie in de Waddenzee 2002-2006

Overeenkomstig Art. IV. van de op 1 oktober 1991 in werking getreden Overeenkomst ter bescherming van de zeehondenpopulatie in de Waddenzee.

Toelichting:

De maatregelen van het Beschermings- en Beheersplan worden als volgt weergegeven:

Zeehondenovereenkomst: Doelstellingen en verplichtingen van de Overeenkomst.

Vereiste inspanning en doel: De doelstellingen en individuele activiteiten en maatregelen die nodig zijn om de doelstellingen te bereiken

Actie in 2002-2006: De activiteiten en maatregelen die trilateraal en/of per land zullen worden uitgevoerd naast de beschermingsmaatregelen die er al zijn, om de doelstellingen te bereiken.

Zeehondenovereenkomst	Vereiste inspanning en doel	Actie in 2002- 2006
1. DOELSTELLING		
Zeehondenovereenkomst Art. III De Partijen zullen nauw samenwerken teneinde een gunstige status voor de zeehondenpopulatie te bereiken en te behouden.	Om deze algemene doelstellingen te bereiken is het nodig: - een uitgebreid beschermings- en beheersregime voor de zeehondenpopulatie in de Waddenzee op te zetten en in stand te houden door gezamenlijke, gecoördineerde maatregelen van de verantwoordelijke autoriteiten; en - algemeen begrip en bewustwording bij het publiek te kweken en te behouden voor de zeehondenpopulatie in de Waddenzee als eenheid en integraal onderdeel van het ecosysteem.	
Definitie: Gebied van de overeenkomst		
Zeehondenovereenkomst Art. II, b en d b. Wordt onder het gebied waarop de Overeenkomst van toepassing is verstaan het watergebied dat bekend staat als de Waddenzee, inclusief alle zandbanken die in het gebied voorkomen, alsmede alle kustgebieden van den Noordzeekusten van Denemarken, de Bondsrepubliek Duitsland en Nederland tussen Blaavandshuk in het noorden en Den Helder in het westen. De voornaamste verspreidingsgebieden en trekroutes bevinden zich in de Waddenzee; d. Wordt onder "leefgebied" verstaan elk deel van het gebied waarop de Overeenkomst van toepassing is en dat van wezenlijk belang is voor het behoud van de essentiële biologische functies van zeehonden, met inbegrip van maar niet beperkt tot de voortplanting, het werpen, zogen en voeden van jongen, en het rusten;	Het gebied van de Overeenkomst is het Waddenzeegebied (het Trilaterale Samenwerkingsgebied).	

Zeehondenovereenkomst	Vereiste inspanning en doel	Actie in 2002- 2006
2. BESCHERMINGS- EN BEHEERSMAATREGELEN		
Habitats		
Zeehondenovereenkomst Art. VII, 1		
1. De Partijen dienen passende maatregelen te nemen om de habitats te beschermen. Ze moeten kijken of het noodzakelijk is een netwerk van beschermde gebieden aan te leggen en in stand te houden ook in de migratiegebieden van het gebied van de Overeenkomst en er zorg voor dragen dat de gebieden die essentieel zijn voor de instandhouding van de vitale biologische functies van zeehonden in stand worden gehouden.	Het is nodig: Zeehondengebieden / reservaten van de juiste grootte aan te wijzen, in stand te houden, te vergroten en aan te leggen en daartoe de juiste maatregelen te treffen, zoals:	NEDERLAND EN DUITSLAND Het beoordelen van de noodzaak om zeehondenreservaten die vergelijkbaar zijn met de zeehondenreservaten elders in de Waddenzee in het Eems/Dollardgebied op te zetten en te beheren.
	- er zorg voor te dragen dat de voornaamste reproductie-, kraamkamer- en rustgebieden van zeehonden bij de bestaande zeehondenreservaten inbegrepen zijn en er zorg voor te dragen dat er voldoende zeehondenreservaten zijn;	TRILATERAAL Het beoordelen of het bestaande netwerk van zeehondenreservaten in hun land voldoet aan de eisen van de EG habitatrichtlijn. Als de beoordeling duidelijk maakt dat er meer zeehondenreservaten nodig zijn zal de aanleg van nieuwe reservaten moeten gebeuren in overleg met de betreffende belanghebbenden.
	- er zorg voor te dragen dat, gezien de verwachte groei van de zeehondenpopulatie, nu en in de toekomst de aanwijzing van zeehondenreservaten gebeurt op grond van helder geformuleerde habitatcriteria;	TRILATERAAL Zie ONDERZOEK EN MONITORING. Onderzoek naar habitatvoorwaarden voor zeehonden in relatie tot de voorwaarden voor recreatie.
	- een zeehondenbeschermingszone van de juiste grootte aan te wijzen, en indien nodig, in stand te houden, te vergroten en aan te leggen buiten het Trilaterale Beschermingsgebied van de Waddenzee, daartoe de juiste maatregelen te treffen en er zorg voor te dragen dat het foerageergebied voor de kust met name tijdens de winter bij deze zone inbegrepen is.	TRILATERAAL De TSEG moet beoordelen of de maatregelen die worden uitgevoerd voldoen aan de habitatvoorwaarden voor zeehonden voor de kust verbonden met de Waddenzee en de resultaten melden aan de TWG en de TMAG.
Zeehondenovereenkomst Art. VII, 2		
2. De Partijen dienen habitats en de daar aanwezige zeehonden te beschermen tegen verstoring of veranderingen die, direct of indirect, door menselijke activiteiten worden veroorzaakt.	- er zorg voor te dragen dat de zeehonden-reservaten zo worden aangelegd dat verstoring tot een minimum beperkt blijft;	TRILATERAAL Het ontwikkelen van trilaterale richtlijnen op basis van het voorzorgsprincipe waarop nationale richtlijnen gebaseerd dienen te zijn. Zo zouden er regels gesteld kunnen worden aan zeehondentochten, met eventuele specificaties (kolonies met jongen die bij voorkeur niet moeten worden bezocht tijdens de werp- en zoogtijd, afstanden die in in acht moeten worden genomen, de snelheid waarmee gevaren mag worden etc). Dit maakt het ook mogelijk de invloed te beoordelen van zeehondentochten op het gedrag van zeehonden (waakzaamheid).

Zeehondenovereenkomst	Vereiste inspanning en doel	Actie in 2002- 2006
	- verstoring door vliegverkeer terug te brengen;	Zie: De maatregelen beschreven in het Waddenzee Plan.
	- verstoringen in zeehondenreservaten te verbieden zeker tussen 15.05. en 01.09;	Zie: De maatregelen beschreven in het Waddenzee Plan.
<p>Zeehondenovereenkomst Art. VII, 3</p> <p>3. De Partijen dienen habitats te beschermen tegen negatieve effecten als gevolg van activiteiten die buiten het gebied van te Overeenkomst plaatsvinden.</p>	<p>- er zorg voor te dragen dat het aantal zeehonden dat als bijvangst wordt gevangen afneemt en dat zeehonden niet verdrinken in fuiken.</p>	<p>NEDERLAND EN NEDERSAKSEN</p> <p>Het onderzoeken, bij wijze van experiment, bij voorkeur samen met vissers, welke maaswijdte in keerwanten nodig is om het verdrinken van vooral jonge zeehonden tegen te gaan en keerwanten verplicht te stellen bij het vissen met fuiken in alle deelgebieden van de Waddenzee.</p>
<p>Zeehondenovereenkomst Art. VII, 4</p> <p>4. De Partijen dienen te onderzoeken of het mogelijk is om gedegradeerde habitats te herstellen en nieuwe aan te leggen.</p>	<p>- bijvangsten van zeehonden te voorkomen en aantallen vast te stellen.</p>	<p>TRILATERAAL</p> <p>Het verbeteren van het centraal verzamelen van informatie over het verdrinken of verstrikt raken van zeehonden in netten en fuiken in de Waddenzee en aangrenzende wateren via bestaande relevante netwerken of door het opzetten van een dergelijk netwerk.</p>
Vervuiling		
<p>Zeehondenovereenkomst Art.. VIII, a</p> <p>De Waddenzeelanden dienen hun uiterste best te doen om de vervuiling van de Noordzee van welke bron dan ook nog verder terug te brengen om het gebied van de Overeenkomst te beschermen en te behouden.</p> <p>Daartoe zullen zij:</p>	<p>Het is nodig:</p> <p>a. de vervuiling van welke bron dan ook nog verder terug te brengen, d.w.z.</p> <ul style="list-style-type: none"> - de besluiten van de Noordzeeconferenties gezamenlijk te blijven uitvoeren; - de inspanningen in het kader van de Noordzeeconferenties te blijven coördineren om de vervuiling van de Waddenzee en de Noordzee verder terug te brengen; 	<p>TRILATERAAL</p> <p>Zie: De maatregelen die in het Waddenzee Plan, de besluiten van de Noordzeeconferenties en andere relevante internationale fora zijn of zullen worden neergelegd.</p>

Zeehondenovereenkomst	Vereiste inspanning en doel	Actie in 2002- 2006
<p>a. trachten de bronnen van dergelijke vervuiling te identificeren;</p> <p>zie ook onder Zeehondenovereenkomst. Art. VIII b en c, onder 3. ONDERZOEK EN MONITORING: Monitoring vervuiling</p>	<p>b. indien mogelijk zeehonden te gebruiken als indicator voor de kwaliteit van het milieu;</p>	
	<p>c. er zorg voor te dragen dat het baggeren en het storten van baggerspecie in of bij de Waddenzee geen negatieve effecten zullen hebben op zeehonden of zeehondenplaten.</p>	<p>TRILATERAAL Het uitwisselen van informatie over voorzorgsmaatregelen voor zeehonden bij het baggeren en het storten van baggerspecie of zand in of bij de Waddenzee.</p>
Toezicht		
<p>Zeehondenovereenkomst Art. VI, 4</p> <p>4. De Partijen dienen passende maatregelen te nemen om het illegale jagen op en vangen van zeehonden tegen te gaan.</p>	<p>Het is nodig: Er zorg voor te dragen dat de bepalingen van de Overeenkomst worden nageleefd door goed door overheidsinstanties gecoördineerd toezicht en beheer, om:</p> <ul style="list-style-type: none"> - te zorgen voor goed toezicht en beheer op zeehondenreservaten als deel van natuur-beschermingsgebieden en nationale parken; - instanties aan te wijzen die belast worden met toezicht en beheer; - er zorg voor te dragen dat het toezicht en beheer van overheidsinstanties en van vrijwilligers wordt gecoördineerd; - er zorg voor te dragen dat zeehondenreservaten duidelijk op zeekaarten staan aangegeven. 	<p>TRILATERAAL Het evalueren van bestaande systemen van toezicht en beheer om te kijken of ze voldoen aan de gezamenlijke normen neergelegd in Bijlage I van de Verklaring van Esbjerg (1991), en verbeteringen aanbrengen waar nodig.</p>
3. ONDERZOEK EN MONITORING		
Onderzoek en monitoring		
<p>Zeehondenovereenkomst Art. V, 1</p> <p>1. De Partijen dienen hun onderzoeks- en monitoringsprogramma's en -projecten over de zeehondenpopulatie te coördineren om hun kennis over de biologie en habitat van de zeehond te vergroten alsook over de schadelijke gevolgen van menselijke activiteiten op de populatie om zo het beschermingsregime voor de zeehond te verbeteren.</p>	<p><u>Onderzoek</u> Het is nodig:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een overzicht op te stellen van recente en lopende onderzoeksprojecten over zeehonden om een goede uitwisseling van informatie veilig te stellen; 	<p>TRILATERAAL Alle onderzoeksprojecten over zeehonden of die met zeehonden in de Waddenzee te maken hebben te melden aan het coördinerend instituut en de TSEG. Na afronding van een project dient een rapportage daarvan aan het coördinerend instituut te worden voorgelegd om door de TSEG beoordeeld te kunnen worden.</p>

Zeehondenovereenkomst	Vereiste inspanning en doel	Actie in 2002- 2006
	<ul style="list-style-type: none"> - een trilateraal project te overwegen over de voedsleecologie van de zeehond; 	<p>TRILATERAAL Het afronden van de beschrijving van het gezamenlijke trilaterale project over de voedsleecologie van de gewone zeehond met daarbij inbegrepen voedselpreferentie, voedselkwaliteit en foerageergebieden. Hierdoor zal niet alleen inzicht worden verkregen in mogelijke veranderingen in voedselpatroon en -aanbod, maar het voornaamste is dat het ook de interacties tussen zeehonden en visserij in een vroeg stadium duidelijk zal maken, de beoordeling van de grootte van een dergelijk conflict vergemakkelijken en navenante beheersoplossingen worden uitgenodigd dit project samen met de verantwoordelijke instanties te helpen financieren. Dit project heeft prioriteit over het onderzoeksproject naar habitatsvoorwaarden voor zeehonden in relatie tot de recreatieeisen.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - een trilateraal project te overwegen over de habitatvoorwaarden voor zeehonden in relatie tot de recreatie-eisen . 	<p>TRILATERAAL Het opnieuw opstellen van het gezamenlijk voorstel over habitatgebruik m.b.t. menselijke activiteiten in het Waddenzeegebied en de aangrenzende delen om het in overleg met de verantwoordelijke natuurbeschermingsorganisaties (de EG en andere) instanties voor financiering voor te leggen. De partijen van de Zeehondenbeheersovereenkomst worden uitgenodigd dit project samen met de verantwoordelijke instanties te helpen financieren. Dit project heeft minder prioriteit dan het onderzoeks-project over de voedsleecologie van de gewone zeehond.</p>
<p>Zeehondenovereenkomst Art. V, 2 2. Ze dienen hun onderzoek te monitoren en te coördineren. Dit geldt voor</p>	<p><u>Monitoren</u> Het is nodig</p> <ul style="list-style-type: none"> - instituten aan te wijzen die met het monitoren zijn belast; - langdurige monitoringsprogramma's op te zetten om de continuïteit in de betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid van de gegevens van de monitoringsprogramma's te waarborgen; - de monitoringsprogramma's van de verschillende landen op elkaar af te stemmen zodat de resultaten bijv. met betrekking tot populatiegrootte en andere demografische parameters vergeleken en beoordeeld kunnen worden; 	<p><u>Aangewezen monitoringsinstituten:</u></p> <p>DENEMARKEN: Fiskeri-og Søfartsmuseet, Esbjerg</p> <p>SLEESWIJK-HOLSTEIN: Nationalparkamt Tönning / FTZ Büsum d. Univ. Kiel</p> <p>NEDERSAKSEN: Bezirksreg. Weser-Ems, Dez. 04: NP Verw., Dez. 510: Verw. Forst und Jagdhoheit / Univ. Oldenburg / Staatl. Veterinäruntersuchungsamt f. Fische u. Fischwaren, Cuxhaven</p> <p>NEDERLAND: AIterra, Texel</p>

Zeehondenovereenkomst	Vereiste inspanning en doel	Actie in 2002- 2006
Zeehondenovereenkomst Art. V, 2 a en b		TRILATERAAL
a. populatietrendonderzoek bijv. door middel van periodieke tellingen vanuit de lucht ;	- populatietrends nauwkeurig te volgen aan de hand van een gecoördineerd schema beschreven in het rapport van de Trilaterale Groep van Zeehondenexperts (TSEG-plus 2000);	Het uitvoeren van vijf trilateraal gecoördineerde vluchten per jaar (3 tijdens de zoogperiode en 2 tijdens de rui) wat volgens het TSEG het minimum is.
b. migratie van zeehonden;	- minstens vijf tellingen vanuit de lucht per jaar uit te voeren om populatietrends te beoordelen, waarvan 3 tijdens de zoogperiode en 2 tijdens de rui;	Meerdere vluchten per jaar (tijdens de zoogperiode) mogen alleen, trilateraal gecoördineerd, in noodgevallen plaatsvinden of als er een specifieke overeengekomen wetenschappelijke reden voor is.
Zeehondenovereenkomst Art. V, 2 c		
c. zeehondenpopulatieparameters (zoals ziekten, overleving, leeftijdsstructuur, sexeverhoudingen).		
Monitoring vervuiling		
Zeehondenovereenkomst Art. VIII, b		
b. onderzoeksprojecten over ziektes en de effecten van stoffen zoals organochlorineverbindingen, zware metalen en olie te coördineren en afspraken te maken over methodes die vergelijking van de onderzoeksgegevens mogelijk maakt; zie ook onder Zeehondenovereenkomst. Art. III a, onder 2. BESCHERMINGS- EN BEHEERSMAATREGELEN: Vervuiling		
Zeehondenovereenkomst Art. VIII, c		TRILATERAAL
c. het in het gebied van de Overeenkomst monitoren van stoffen die blijkens onderzoek negatieve effecten kunnen hebben op de beschermde status van de zeehond en aangetroffen worden in zeehondenweefsel en organismes die als prooi dienen voor de zeehond. zie ook onder Zeehondenovereenkomst. Art. III a, onder 2. BESCHERMINGS- EN BEHEERSMAATREGELEN: Vervuiling	- zeehondenweefsel op aangewezen vervuilende stoffen te monitoren aan de hand van gecoördineerde standaardmethodes binnen het kader van het TMAP; - het opzetten van een weefselbank te overwegen op basis van gezamenlijke richtlijnen.	De status van de gewone zeehondenpopulatie en veranderingen daarin kunnen kwalitatief (reproductie, overleving, gezondheidstoestand) en kwantitatief (demografische gegevens) worden beschreven. Een dergelijke meervoudige index zou gebruikt kunnen worden om de toestand van de populatie te beschrijven. Daartoe is het nodig een trilateraal monitoringsprogramma op te zetten waarin populatiedynamiek en pathobiologie de hoogste prioriteit moeten hebben. Het basisprogramma kan minder intensief zijn en een aantal kleinere studies omvatten van geselecteerde parameters van immunologisch, endocrinologisch, toxicologisch, parasitologisch, bacteriologisch en virologisch onderzoek. De TSEG zou een eerste-prioriteit en tweede-prioriteit monitoring programma moeten opstellen en aangeven hoe de verschillende gegevens en/of monsters kunnen worden verkregen en de resultaten aan de TMAG rapporteren.

Zeehondenovereenkomst	Vereiste inspanning en doel	Actie in 2002- 2006
4. HET VANGEN VAN ZEEHONDEN		
Verbod op het vangen van zeehonden		
Zeehondenovereenkomst Art. VI, 1		NATIONAAL
1. De Partijen dienen het vangen van zeehonden in de Waddenzee te verbieden.	Het vangen van zeehonden in de Waddenzee dient te worden verboden.	Verbod opnemen in nationale regelgeving.
Ontheffingen		
Zeehondenovereenkomst Art. VI, 2, eerste deel	Om er zeker van te zijn dat §§ 56 - 61 van de Verklaring van Leeuwarden worden gerealiseerd is het nodig om:	NATIONAAL
2. De bevoegde autoriteiten kunnen ontheffing verlenen op het verbod op het vangen van zeehonden en het vangen toestaan aan:	§ 60 het huidige aantal zeehonden dat in de Waddenzee gevangen en weer uitgezet wordt terug te brengen tot het minimum door de richtlijnen uit te voeren omtrent het omgaan met huilers en zieke of verzwakte dieren, en door zeehonden uit te zetten op basis van het voorzorgsprincipe, zoals door zeehondenexperts in 1994 in hun Verklaring omtrent het opvangen en uitzetten van zeehonden uitgewerkt, gebaseerd op wetenschappelijke ervaring en kennis.	Gezien de gunstige ontwikkeling van de zeehondenpopulatie in de Waddenzee zowel wat groei als gezondheid betreft worden §§ 56-61 van de Verklaring van Leeuwarden nog eens extra bevestigd, met name § 60, waarbij rekening gehouden dient te worden met het feit dat ethische opvattingen, wetgeving en beheer per land verschillen.
- nog aan te wijzen instellingen voor wetenschappelijk onderzoek naar de bescherming van de zeehond in de Waddenzee of van het ecosysteem in de Waddenzee voor zover de informatie die hiervoor is vereist niet op een andere manier kan worden verkregen; of	De richtlijnen dienen gebaseerd te zijn op de volgende uitgangspunten:	<u>Aangewezen nationale autoriteiten die ontheffingen mogen verlenen op het vangen en uitzetten van zeehonden:</u>
	§ 60.1 per land zijn slechts een beperkt aantal mensen gemachtigd te beslissen over het omgaan met huilers en zieke of verzwakte dieren alsook over het vangen en uitzetten van zeehonden. Alleen de dieren die een kans op overleven hebben mogen worden gevangen;	DENEMARKEN: Skov- og Naturstyrelsen, Reservatsektionen
	§ 60.2 opgevangen zeehonden mogen alleen weer worden uitgezet met een vergunning van de natuurbeschermingsautoriteiten als er aan de volgende criteria wordt voldaan:	NEDERSAKSEN: Bezirksreg. Weser-Ems, Dez. 04: NP Verw., Dez. 510: Verw. Forst und Jagdhoheit
		SLEESWIJK-HOLSTEIN: Nationalparkamt, Tönning
		NEDERLAND: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij Directie Noord, Groningen
		<u>Aangewezen wetenschappelijke Instituten (1) en Opvangcentra (2):</u>
		DENEMARKEN: Fiskeri-og Søfartsmuseet, Esbjerg (1,2)
		NEDERSAKSEN: Staatliches Veterinäruntersuchungsamt Cuxhaven (1); Aufzuchtstation Norden / Norddeich (2)
		SLEESWIJK-HOLSTEIN: FTZ Büsum, Univ. Kiel (1); Seehundaufzuchtstation Friedrichskoog (2)
		NEDERLAND: Alterra, Texel (1); Zeehondencreche, Pieterburen; Ecomare, Texel (2)

Zeehondenovereenkomst	Vereiste inspanning en doel	Actie in 2002- 2006
	(i) de zeehond niet behandeld is met bepaalde, nog nader aan te duiden, medicijnen;	TRILATERAAL Een gedegen discussie over het medisch behandelen van gevangen dieren moet plaatsvinden en uitmonden in een advies over het gebruik van bepaalde medicijnen in opvangcentra waarbij rekening gehouden dient te worden met het feit dat ethische opvattingen, wetgeving en beheer per land verschillen.
	(ii) de zeehond geen drager is van 'vreemde' pathogenen d.w.z. pathogenen die normaal bij de populatie in de Waddenzee niet voorkomen; (iii) het dier zo snel mogelijk weer wordt uitgezet d.w.z. binnen zes maanden na opvang;	
	(iv) de zeehond niet in een opvangcentrum waar dieren zitten die niet in de Waddenzee voorkomen of zeezoogdieren die niet in de Waddenzee thuishoren, gehouden is; (NB: alle gebieden die geen deel uitmaken van de Waddenzee moeten in dit verband als 'vreemd' worden gezien.)	NATIONAAL Het houden van zeehondensoorten anders dan de gewone en grijze zeehond in opvangcentra van de Waddenzee te verbieden. Het vangen van de gewone en grijze zeehonden buiten het Waddenzee gebied en het houden van deze dieren in opvangcentra van de Waddenzee, te vermijden. Het uitzetten van zeehonden die in andere dan de opvangcentra van de Waddenzee gezeten hebben te verbieden, waarbij rekening gehouden dient te worden met het feit dat ethische opvattingen, wetgeving en beheer per land verschillen.
	§ 60.3 zeehonden mogen alleen worden uitgezet in de gebieden waar ze waren gevonden; § 60.4 het is verboden zeehonden te vervoeren van het ene deelgebied van de Waddenzee naar het andere; § 60.5 zeehonden die in gevangenschap gehouden zijn mogen in principe niet in het wild worden uitgezet; § 60.6 zeehonden die in gevangenschap geboren zijn mogen niet in het wild worden uitgezet; uitzonderingen hierop kunnen alleen worden toegestaan met goedkeuring van de bevoegde autoriteiten;	
Zeehondenovereenkomst Art. VI, 2, tweede deel - instituten die zijn aangewezen als opvangcentra om ze na herstel weer uit te zetten voor zover het huilers en zieke of verzwakte dieren betreft. Zeehonden die duidelijk lijden en niet kunnen overleven mogen worden gedood door de personen genoemd in deze alinea.	Het is nodig: Er zorg voor te dragen dat er op elk opvangcentrum: - een gespecialiseerde dierenarts de dieren controleert; - per dier een logboek bijgehouden wordt; - full-time gespecialiseerd toezicht aanwezig is; - toezichtnormen worden ontwikkeld.	TRILATERAAL EN NATIONAAL Er zorg voor dragen dat er een onafhankelijke controle op de gegevens van de centra is.

Zeehondenovereenkomst	Vereiste inspanning en doel	Actie in 2002- 2006
Zeehondenovereenkomst Art. VI, 3 3. Elke Partij die ontheffing heeft verleend dient de andere Partijen hiervan onmiddellijk op de hoogte te stellen en ze de gelegenheid geven voor heroverweging en commentaar.	Het is nodig: - ieder jaar de ontheffingen en het aantal gevangen en weer uitgezette dieren te melden aan het coördinerend instituut (CWSS).	TRILATERAAL Van alle gevangen, gedode of herstelde en weer uitgezette dieren dient tenminste de volgende informatie te worden verschaft: aantal, leeftijd (lengte), geslacht, tijd en plaats van vangen en tijd en plaats van uitzetten. Aan het begin van ieder jaar dient een lijst met gegevens van het afgelopen jaar te worden overlegd aan het coördinerend instituut. De gegevens worden aan het TSEG voorgelegd om te kijken in hoeverre ze op veranderingen in de populatie wijzen. De resultaten hiervan worden aan het TWG en TMAG voorgelegd. De TSEG moet adviseren over een revisie van de huidige formats van de jaarlijkse rapportage alsook over de rapportage van mogelijk andere relevante gegevens van gevangen zeehonden.

5. VOORLICHTING

Zeehondenovereenkomst Art. X De Partijen dienen de vereiste maatregelen te treffen om het publiek voor te lichten over de beschermde status van de zeehond, de inhoud en doelstellingen van deze Overeenkomst en de maatregelen die daaruit voortvloeien, waaronder die van het Beheersplan, teneinde de beschermingsstatus te verbeteren.	Het is nodig: - het publiek gezamenlijk voor te lichten als bijdrage aan de blijvende uitvoering van het plan voor behoud en beheer; - te erkennen dat de zeehonden uit de Waddenzee tot een populatie behoren en een integraal onderdeel vormen van het ecosysteem van de Waddenzee; - er voor te zorgen dat op elk opvangcentrum een full-time gekwalificeerde kracht zorg draagt voor de voorlichting; - er voor te zorgen dat informatie die het vangen van dieren aanmoedigt, wordt vermeden; - er voor te zorgen dat het publiek weet wat verstoring van zeehonden inhoudt en hoe ze dit kunnen vermijden; - er voor te zorgen dat het publiek weet hoe te handelen bij het aantreffen van een levende of dode zeehond op het strand.	TRILATERAAL / NATIONAAL Het publiceren van een brochure met informatie over de status van de zeehondenpopulatie, doelstellingen van de Zeehondenovereenkomst en het Zeehondenbeheersplan, de ideeën over opvang, de noodzaak om de Waddenzee te beheren als natuurgebied met zo min mogelijk menselijk ingrijpen. De nationale instellingen die verantwoordelijk zijn voor het zeehondenbeheer moeten deze boodschap aan het publiek overbrengen.
---	---	--

6. FINANCIËLE IMPLICATIES

- a. nationaal: Het uitvoeren van het gemeenschappelijke Beschermings- en Beheersplan door middel van nationale maatregelen waaronder monitoring dat door de Partijen dient te worden gefinancierd;
- b. gezamenlijk: Eventueel een gezamenlijke brochure.

7. AANVULLENDE MAATREGELEN VOOR DE BESCHERMING VAN DE GRIJZE ZEEHOND IN DE WADDENZEE

Het Beschermings- en Beheersplan voor de Zeehondenpopulaties in de Waddenzee 1991 - 1995 (Zeehonden Beheersplan) dat is uitgewerkt volgens art. 4 van de Overeenkomst over de bescherming van Zeehonden in de Waddenzee beschermt alleen de gewone zeehond (*Phoca vitulina*). Het herziene Zeehonden Beheersplan 1996-2000 bevat aanvullende maatregelen voor de bescherming van de grijze zeehond (*Halichoerus grypus*) in de Waddenzee. Volgens §61 van de Verklaring van Leeuwarden gelden de uitgangspunten en richtlijnen voor het vangen, gezond maken en uitzetten van zeehonden neergelegd in §60, ook voor de grijze zeehond.

Het vangen van zeehonden en ontheffingen:

§60 van de Verklaring van Leeuwarden (VL) en het betreffende hoofdstuk in het Beschermings- en Beheersplan voor de zeehondenpopulatie in de Waddenzee 2002 - 2006 geldt ook voor de grijze zeehond.

VL § 60 het huidige aantal zeehonden dat in de Waddenzee gevangen en weer uitgezet wordt terug te brengen tot het minimum door de richtlijnen uit te voeren omtrent het omgaan met huilers en zieke of verzwakte dieren, en door zeehonden uit te zetten op basis van het voorzorgsprincipe.

Voorts is het nodig ervoor te zorgen dat

Habitats:

- kolonies van de grijze zeehond worden beschermd als reservaten en zodanig in stand worden gehouden, vergroot en aangelegd dat verstoring tot een minimum wordt beperkt;
- waar mogelijk en acceptabel beheerde reservaten op stranden in te stellen en een flexibel beschermingsregime te installeren van "thans ongestoorde gebieden" op plaatsen die door jongen van de grijze zeehond regelmatig als rustgebied worden gebruikt;
- verstoringen (zoals visserij) bij werpgebieden te beperken;

Actie in 2002 - 2006

De verantwoordelijke centra in Nederland zouden advies van de TSEG moeten inwinnen over de maatregelen die nodig zijn om de grijze zeehond in de Waddenzee dezelfde bescherming te bieden als de gewone zeehond.

Onderzoek en Monitoring:

- een onderzoeksproject te overwegen over habitatseisen en -gebruik, gedrag en conditie van de grijze zeehond in de Waddenzee en instituten in Sleeswijk-Holstein en Nederland uit te nodigen een dergelijk project op te stellen;
- tijdens het broedseizoen het monitoren van broedkolonies te verbeteren door regelmatig per schip of vliegtuig tellingen te verrichten;

Actie in 2002 - 2006

Fondsen verwerven voor het trilaterale project over habitatseisen en -gebruik, gedrag en conditie van de grijze zeehond in de Waddenzee om de gegevens te verzamelen voor het monitoren van de status van de verschillende kolonies van de grijze zeehond in de Waddenzee en een goed beleid op te stellen voor de bescherming en het beheer van deze soort.

Toezicht:

- een systeem van toezicht op te zetten om flexibele beschermingszones in te stellen dat actief is tijdens de zoogperiode op plaatsen die door jongen van de grijze zeehond regelmatig als rustgebied worden gebruikt;

Voorlichting:

- het publiek gezamenlijk voor te lichten over de grijze zeehond als inheemse soort van de Waddenzee die zich opnieuw probeert te vestigen in het gebied;
- voorlichting te geven over hoe men om dient te gaan met gestrande dode of levende grijze zeehonden.

8. VERANTWOORDELIJKE INSTANTIES

(volgens Art. IX van de Overeenkomst ter bescherming van de zeehondenpopulatie in de Waddenzee)

Verantwoordelijke nationale autoriteiten:

DENEMARKEN

Verantwoordelijk voor de Zeehonden Overeenkomst:

Ministerie van Milieu
Staatsbureau voor Bos en Natuur
Haraldsgade 53
DK - 2100 Copenhagen Ø
tel: + 45 39 47 29 00
fax: + 45 39 27 98 99

Verantwoordelijk voor het beheer van zeehonden en fauna:

Ministerie van Milieu
Staatsbureau voor Bos en Natuur
Afdeling Natuur en Fauna
Ålholtvej 1
DK 6840 Oksbøl
Tel: +45 76 54 10 40
fax: +45 76 54 10 46
e-mail: puj@sns.dk

BONDSREPUBLICIE DUITSLAND

Ministerie van Milieu, Natuurbescherming en
Nucleaire Veiligheid
Arbeitsgruppe - N12-
Postfach 12 06 29
D - 53048 Bonn
Tel: +49 (0)228 - 305 2621
fax: +49 (0)228 - 305 2697
in samenwerking met de Bondsstaten

NEDERLAND

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
Directie Noord
Postbus 30032
NL - 9700 RM Groningen
Tel: + 31 (0)50 - 50 599 2320
fax: + 31 (0) 50 - 50 599 2399

COÖRDINEREND INSTITUUT

Waddenzeesecretariaat
Virchowstr. 1
D - 26382 Wilhelmshaven
Tel: + 49 (0)44 21 - 91 08 11
fax: + 49 (0)44 21 - 91 08 30
E-mail: reineking@waddensea-secretariat.org

Het Coördinerend Instituut moet op de hoogte worden gebracht van alle ontwikkelingen en activiteiten die met de bescherming en het beheer van de zeehondenpopulatie van de Waddenzee te maken hebben en een jaarverslag te krijgen over de uitvoering van het Plan voor de Bescherming en het Beheer van de Waddenzee dat ook naar het Secretariaat van de Conventie van Bonn dient te worden verzonden.

Trilaterale Groep van Zeehondenexperts (TSEG)

DK: Svend Tougaard, Fiskeri-og Søfartsmuseet, Esbjerg
SH: Ursula Siebert, FTZ Büsum der Univ. Kiel
Nds: Ekkehard Vareschi, Universität Oldenburg
NL: Peter H. Reijnders, Alterra, Texel

De Trilaterale Groep van Zeehondenexperts (TSEG) houdt toezicht op en coördineert de uitvoering van het monitoringsprogramma en de beoordeling van de resultaten, beoordeelt relevante onderzoeksresultaten en geeft advies op verzoek van de trilaterale samenwerking over het beheer. TSEG dient een onafhankelijke groep te blijven.

Taken van de TSEG:

- het analyseren van trends en plotselinge veranderingen in de populaties van de gewone en grijze zeehond (bijv. effecten van olievervuiling, hogere sterfte) en het uitbrengen van advies via het Waddenzeesecretariaat aan de verantwoordelijke overheden;
- het coördineren van en toezicht houden op het uitvoeren van monitoringsactiviteiten als neergelegd in het Beschermings- en Beheersplan en het beoordelen van de resultaten;
- het opstellen van concrete plannen samen met het Waddenzeesecretariaat om de vereiste doelen en inspanningen van het Beschermings- en Beheersplan (werkplan) te realiseren;
- het samen met het Waddenzeesecretariaat coördineren van en toezicht houden op de uitvoering van het Beschermings- en Beheersplan;
- het beoordelen van de voortgang in de uitvoering van het Beschermings- en Beheersplan en het adviseren omtrent tijdelijke beheersmaatregelen om de voortgang te bevorderen;
- het uitwerken van voorstellen die aan de verantwoordelijke autoriteiten worden voorgelegd om onderzoeksactiviteiten als aanbevolen in het Beschermings- en Beheersplan op te starten en uit te voeren en het beoordelen van de resultaten ervan;
- het beoordelen van het huidige Beschermings- en Beheersplan en samen met het Waddenzeesecretariaat en andere experts het opstellen van een raamwerk voor het nieuwe Beschermings- en Beheersplan;
- het rapporteren aan de TWG en TMAG.

BIJLAGE 2

Aanpassing van de begrenzing van het Samenwerkingsgebied en het Beschermingsgebied

Amendement van par. 1.7 van het Waddenzee Plan

Het geografisch bereik van het Waddenzee Plan is het Trilaterale Samenwerkingsgebied, kortweg het Samenwerkingsgebied. Het omvat:

- het gebied zeewaarts van de hoogwaterkering of (waar de waterkering ontbreekt) de springvloedgrens, en in de rivieren de brakwatergrens;
- het gebied tot drie zeemijl vanaf de basislijn zoals die nationaal is vastgesteld of (waar het Beschermingsgebied de drie zeemijl overschrijdt) de zeewaartse grenzen van het Beschermingsgebied;
- de vastelandsgebieden die vallen onder de Wetlands Conventie en/of de EU Vogelrichtlijn, te weten de aangrenzende landinwaartse kwelders van het Deense Waddenzeegebied die als internationale natuurbeschermingsgebieden zijn aangewezen en de Vogelrichtlijngebieden in Sleeswijk-Holstein grenzend aan het Beschermingsgebied;
- de eilanden.

Binnen het Trilaterale Samenwerkingsgebied zijn de Trilaterale Beschermingsgebieden, kortweg het Beschermingsgebied:

- in Nederland: het Planologisch Kernbeslissingsgebied Waddenzee;
- in Duitsland: de Nationale Parken in de Waddenzee en de beschermde gebieden zeewaarts vanaf de hoogwaterkering en vanaf de brakwatergrens, inclusief de Dollard, vallend onder de Natuurbeschermingswet;
- in Denemarken: het Fauna- en Natuurreservaat Waddenzee.

Een kaart van het Samenwerkingsgebied en het Beschermingsgebied is opgenomen in **Appendix I**.

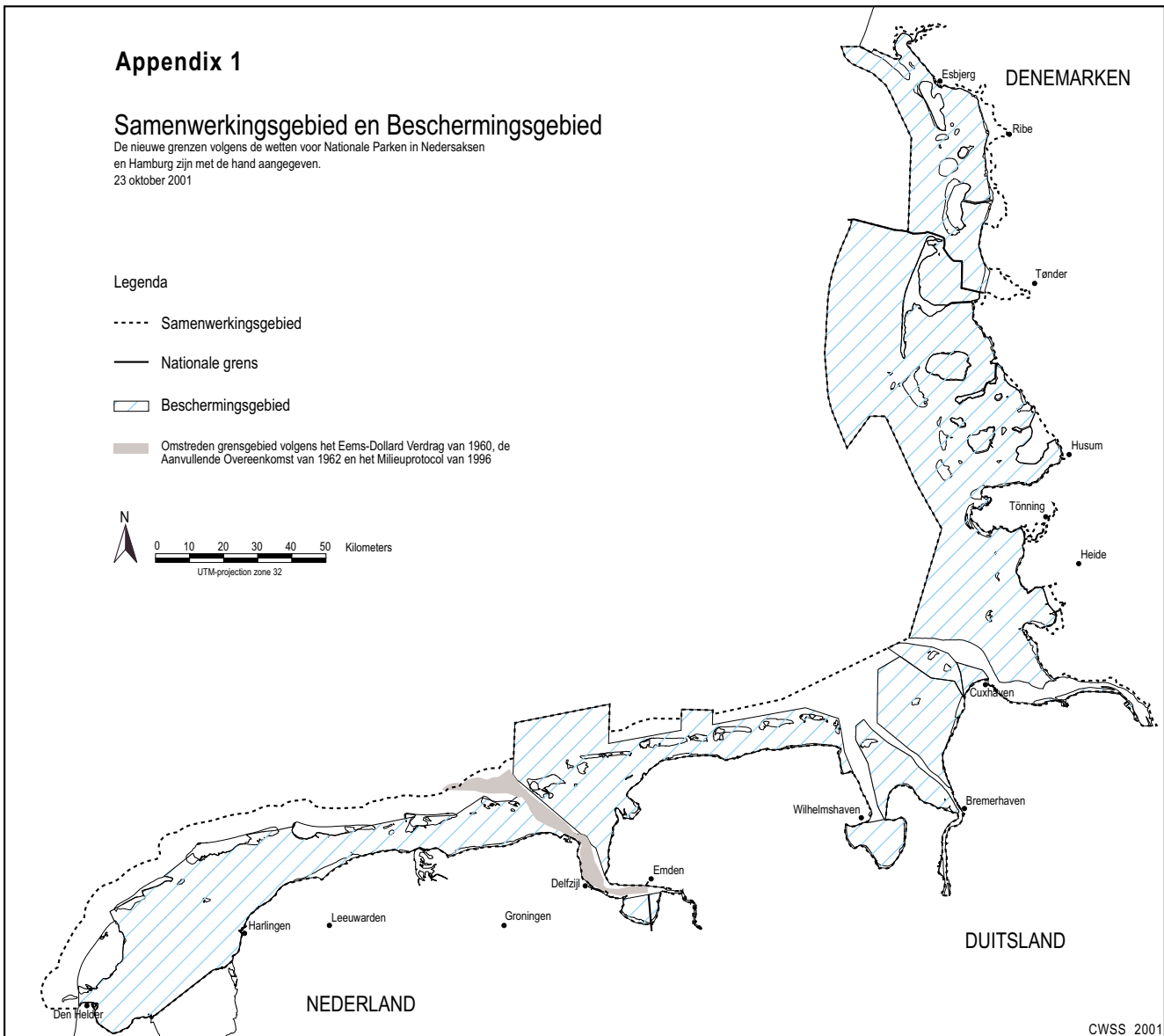
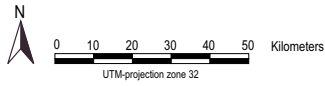
Appendix 1

Samenwerkingsgebied en Beschermingsgebied

De nieuwe grenzen volgens de wetten voor Nationale Parken in Nedersaksen en Hamburg zijn met de hand aangegeven.
23 oktober 2001

Legenda

- Samenwerkingsgebied
- Nationale grens
- ▨ Beschermingsgebied
- Omstreden grensgebied volgens het Eems-Dollard Verdrag van 1960, de Aanvullende Overeenkomst van 1962 en het Milieuprotocol van 1996

CWSS 2001

BIJLAGE 3

Maatregelen ter verbetering van de veiligheid van de scheepvaart en de bescherming van het mariene milieu

Voorbeelden van IMO, EU en nationale activiteiten

I. Algemeen

Om tot een goed maritiem veiligheidsbeleid te komen dienen twee onderdelen in beschouwing te worden genomen: het voorkomen en bestrijden van rampen op zee en het beschermen van het maritieme milieu als zo'n ramp zich heeft voorgedaan, en het ondersteunen van ontwikkelingen die een milieuvriendelijke scheepvaart beogen door bijv. de vervuiling van de lucht en het mariene milieu terug te brengen. Het ontwikkelen van dergelijke maatregelen wordt op drie niveaus ondersteund.

a. in het kader van de IMO (Internationale Maritieme Organisatie)

Volgens het Internationaal Zeerecht heeft de IMO wereldwijd het mandaat om veiligheids- en milieu-normen vast te stellen en te wijzigen. Als gespecialiseerde organisatie van de Verenigde Naties wordt wereldwijd een beroep gedaan op de IMO. De Commissie ter bescherming van het mariene milieu (MEPC) van de IMO is verantwoordelijk voor de bescherming van het milieu wat de zeevaart betreft. De onbetwiste legitimiteit van het wereldwijde mandaat van de IMO verhoogt de brede acceptatie van het IMO instrumentarium door vlaggenstaten en kuststaten en is bevorderlijk voor de scheepvaartsector en het mariene milieu.

b. in het kader van de Europese Unie

De IMO normen zijn bindend voor alle schepen die onder de vlag van een lidstaat varen. De IMO normen kunnen in Europese regelgeving worden vastgelegd als dat nodig en passend wordt geacht. De EU kan ook zelfstandig richtlijnen maken ter aanvulling van de IMO instrumenten volgens internationaal recht, in het bijzonder voor schepen die onder de vlag van een lidstaat varen.

c. op nationaal niveau

Na een aantal ernstige scheepsongelukken is er op de drie niveaus veel gedaan, niet alleen om de mazen in de regelgeving voor een veilige scheepvaart te dichteren maar ook om nieuwe veiligheidssystemen in te voeren en verder te ontwikkelen en verbeteringen aan te brengen om vervuiling tegen te gaan.

II. Activiteiten in het kader van de IMO

1. Tijdens de 40^e bijeenkomst van de MEPC in september 1997 is besloten de Noordzee en de kustwateren ten westen van het Verenigd Koninkrijk en Ierland (de Noordwest-Europese wateren) aan te wijzen als speciale gebieden volgens bijlage I van het MARPOL verdrag (regelgeving ter voorkoming van vervuiling door olie). Dit is op nationaal niveau geïmplementeerd en werd in Denemarken en in Duitsland in 1999 van kracht en zal in Nederland in november 2001 van kracht worden.
2. De Noordzee is ook als speciaal gebied aangewezen volgens bijlage V bij het MARPOL verdrag (regelgeving ter voorkoming van vervuiling door afval van schepen). Bijlage V is in alle staten al van kracht.

3. De bij MEPC resolutie 78 (43) aangenomen wijzigingen in bijlagen I en II van het MARPOL verdrag 73/78 (waaronder de strengere ontwerpvereisten voor olietankers die noodplannen moeten hebben voor olievervuiling aan boord en vervuiling van het mariene milieu door olie of andere giftige vloeistoffen) werden door de maritieme autoriteiten in Denemarken door middel van technische voorschriften geïmplementeerd, in Duitsland in 2001, en in Nederland in november 2001.
4. Sinds 1 juli 1998 is de internationale veiligheidscode voor de scheepvaart (ISM-code) verplicht voor passagiersschepen, tankers en bulkschepen over de hele wereld en vanaf 1 juli 2002 zal de code gelden voor alle andere schepen boven de 500 gt. De code is verplicht voor reders en gezagvoerders en schrijft voor dat reders een veiligheidssysteem aan de wal moeten hebben, dat zorg draagt voor veilige schepen en goed opgeleide bemanning, en dat de gezagvoerder van het schip een veiligheidssysteem aan boord heeft, dat zorg draagt voor het veilig functioneren van het schip. De ISM-code is op alle Deense, Duitse en Nederlandse schepen die daarvoor in aanmerking komen, ingevoerd.
5. Het herziene hoofdstuk V 'Safety of Navigation' van de internationale conventie Safety Of Life At Sea (SOLAS 1974) dat door het Marine Safety Committee (MSC) van de IMO op de 73ste bijeenkomst in 2000 is aangenomen verplicht alle passagiers- en vrachtschepen een Automatisch Identificatie Systeem (AIS) aan boord te hebben en een Voyage Data Recorder (VDR). De maatregel wordt op 1 juli 2002 van kracht voor nieuwe schepen en per 1 juli 2008 voor alle bestaande schepen. Voor tankers wordt het verplicht niet later dan het eerste onderzoek naar hun veiligheidsapparatuur, dat valt op of na 1 juli 2003. Passagiersschepen en andere schepen van 3000 gt en meer die op of na 1 juli 2002 zijn gebouwd, zijn verplicht een Voyage Data Recorder (VDR) aan boord te hebben. Voor de overige passagiersschepen is er een implementatieperiode die loopt van 1 juli 2002 tot 1 januari 2004.
6. Denemarken, Duitsland en Nederland staan een verhoging voor van de maximale compensatie-bedragen binnen het bestaande internationale systeem, d.w.z. het Internationale Compensatiefonds voor Olievervuiling 1992 (IOPC-fonds). In 1992 werd het maximum betaalbaar gestelde bedrag per geval verhoogd tot 203 miljoen Special Drawing Rights (SDR), zoals gedefinieerd door het Internationale Monetair Fonds. Denemarken, Duitsland en Nederland stellen verder een aanvullend fonds voor olievervuiling voor om, als de limieten worden overschreden, de compensatie van slachtoffers veilig te stellen.
7. In maart 2001 is de internationale conventie omtrent de burgerlijke aansprakelijkheid voor schade door bunkerolievervuiling door de IMO aangenomen met als doel de compensatie voor schade door bunkerolievervuiling te verbeteren, maar de conventie moet nog aan bepaalde voorwaarden voldoen voordat hij van kracht wordt. Deze conventie behelst de aansprakelijkheid en compensatie voor de vervuiling door bunkerolie (waarmee een aanbeveling van de Duitse expertcommissie, in het leven geroepen naar aanleiding van de ramp met de Pallas, wordt uitgevoerd). De belangrijkste elementen hiervan zijn:
 - risicoaansprakelijkheid van de reder, of deze nu wel of niet nalatig was dan wel in gebreke bleef, voor de schade door de vervuiling met bunkerolie; en
 - verplichte verzekering, die moet worden aangetoond door een internationale verzekeringspolis.
8. In april 2001 heeft het MEPC 46 goedgekeurd dat de uitfasering van single-hull olietankers wordt versneld (deze wordt in september 2002 van kracht):
 - uitfasering begint in 2003;
 - de laatste single-hull tanker van 5000 gt en meer, maar minder dan het tonnage gespecificeerd voor categorie 1 en 2 tankers, zal in 2015 zijn uitgefaseerd en dus niet meer worden toegelaten in de havens van lidstaten van de EU;

- om voor permanent goed onderhoud te zorgen komen alle categorie 1 schepen die na 2005 in de vaart blijven en alle categorie 2 schepen die na 2010 in de vaart blijven onder een beoordelingssysteem (CAS) te vallen.
9. Op 5 oktober 2001 heeft de IMO een conventie aangenomen omtrent schadelijke aangroeiwerende scheepsverven (anti-fouling verf), waarbij het gebruik van TBT en andere organotin-verbindingen in mariene anti-fouling verf verboden wordt. Een verbod op het gebruik van verf met organotin-verbindingen geldt vanaf 2003. In 2008 is een totaalverbod van kracht. De conventie wordt van kracht een jaar nadat 25 staten met minstens 25% van de wereldhandelsvloot (in gt) de conventie onderschreven hebben.
 10. Bijlage VI bij het MARPOL verdrag (regeling ter voorkoming van luchtvervuiling door schepen) is in 1997 aangenomen. Tijdens de 44^e bijeenkomst van het MEPC in maart 2000 is besloten regeling 14 (3) (a) van de bijlage VI van MARPOL 73/78 aan te passen en de Noordzee aan te merken als SO_x- emissie gevoelig gebied. Dit zal van kracht worden zodra het protocol uit 1997 bij het MARPOL verdrag 73/78 in werking treedt. Denemarken, Duitsland en Nederland zijn bezig de ratificatie van Bijlage VI voor te bereiden.
 11. De doelstelling van de OPCR, de internationale conventie omtrent het voorbereid zijn op, het reageren op en de samenwerking bij olievervuiling (1990), is het versterken van de wettelijke kaders ter bestrijding van milieuvervuiling door olie in het algemeen, en mariene vervuiling door olie in het bijzonder, door een basis te leggen voor het voorbereid zijn op, het vermogen om te reageren op en het kunnen omgaan met olievervuiling in het mariene milieu. De conventie is in 1996 door Denemarken geratificeerd, door Duitsland in 1994 en door Nederland in 1994. In maart 2000 heeft een diplomatieke conferentie, onder voorzitterschap van Duitsland, een protocol bij de OPCR aangenomen, waarmee de conventie ook geldt voor vervuiling door gevaarlijke en giftige stoffen (HNS). Dit OPCR-HNS protocol stelt een kader vast voor internationale samenwerking bij dergelijke incidenten.

III. Activiteiten in het kader van de EU

De Europese Unie heeft talloze richtlijnen uitgevaardigd om de veiligheid van de scheepvaart en de bescherming van het mariene milieu te verbeteren. Bijvoorbeeld richtlijnen over Havenstaatcontrole, minimum eisen voor de opleiding van zeevarenden, uitrusting van schepen, meldplicht en het omgaan met scheepsafval en ladingresiduen. Deze worden voortdurend bijgesteld en zo snel mogelijk in nationale wetgeving opgenomen.

Bijvoorbeeld:

De Richtlijn 93/75/EEG van de EU, die vereist dat de gezagvoerder en reder van een schip dat gevaarlijke of verontreinigende goederen vervoert bijzonderheden over de lading melden bij het binnenkomen of verlaten van een EU haven, is in Deense, Duitse en Nederlandse wetgeving geïmplementeerd.

De Europese Commissie heeft voorgesteld dat de Richtlijn 93/75 met de minimumeisen die gelden voor schepen die gevaarlijke of verontreinigende goederen naar of van EU havens vervoeren wordt uitgebreid zodat ondermeer ook stookolie eronder valt. De Commissie wil ook bezien of alle schepen kunnen worden uitgerust met een Voyage Data Recorder (VDR), een zogenaamde 'zwarte doos', waar mogelijk, en apparatuur ter identificatie.

Richtlijn 2000/59/EG betreffende de havenontvangstinstallaties voor scheepsafval en ladingresiduen werd in 2000 van kracht en moet door de desbetreffende staten eind 2002 in nationale wetgeving zijn omgezet. Door het aanbod en gebruik van havenontvangstinstallaties te verbeteren, hoopt men lozingen van scheepsafval en ladingresiduen op zee tegen te gaan, met name lozingen door schepen die EU havens aandoen.

Naar aanleiding van de ramp met de Erika is de wettelijke procedure gaande om twee pakketten maatregelen in te voeren. Het 'Erika-I' pakket bevat maatregelen die betrekking hebben op:

- de verdere ontwikkeling van de Havenstaatcontrole;
- het verbeteren van voorzieningen voor en de controle over classificatiebureaus, en
- de versnelde uitfasering van single-hull tankers, zoals in paragraaf 8 genoemd en in EU regelgeving wordt vastgelegd.

De voorstellen voor het 'Erika-II' pakket die op 8 december 2000 aan de Raad zijn voorgesteld bevatten maatregelen die betrekking hebben op:

- het opzetten van een gemeenschappelijk monitorings- en informatiesysteem van het zeeverkeer, dat Richtlijn 93/75/EEG op termijn zal moeten vervangen,
- het opzetten van een additioneel fonds dat compenseert bij schade als gevolg van olievervuiling in Europese wateren;
- het in werking stellen van het Europees Agentschap voor de veiligheid van de zeevaart (EMSA).

IV. Nationale activiteiten

Bi- en trilaterale activiteiten

Op bi- en trilateraal niveau worden de gezamenlijke activiteiten geoptimaliseerd en wordt wederzijdse bijstand tussen buurlanden verbeterd.

Duitsland en Nederland werken samen bij het monitoren en verbeteren van de regels voor het scheepvaartverkeer (*Verkehrsrecht*) in het gebied van het Eems estuarium.

Op voorstel van Duitsland en Nederland heeft de IMO verplichte scheepvaartroutes goedgekeurd ten westen en ten noorden van de Friese Waddenzee eilanden:

- de diepwaterroute en het systeem van 'Traffic Separation Scheme' (TSS), gescheiden vaarroutes, van de Noord Hinder naar de Duitse Bocht via de Friese Splitsing;
- kustroute en de gescheiden vaarroutes voor de kust van Texel, Vlieland en Terschelling die samenkomen bij de diepwaterroute en gescheiden vaarroutes bij de Jade.

De diepwaterroute is verplicht voor:

- tankers van 10 000 gt en meer, die oliën vervoeren als gespecificeerd in bijlage I van het MARPOL verdrag 73/78;
- schepen van 5 000 gt en meer, die vloeibare giftige stoffen vervoeren in bulk uit categorie A of B van bijlage II van het MARPOL verdrag 73/78;
- schepen van 10 000 gt en meer, die vloeibare giftige stoffen vervoeren in bulk uit categorie C of D van bijlage II van het MARPOL verdrag 73/78;
- schepen van 10 000 gt en meer, die vloeibare gassen vervoeren in bulk.

Een Duits-Nederlandse overeenkomst over wederzijdse bijstand bij sleepwerkzaamheden in noodsituaties werd getekend in 2000.

Denemarken, Duitsland en Nederland (evenals België, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Noorwegen en Zweden) hebben de Conventie van Bonn ondertekend, die als basis dient voor onderlinge samenwerking bij het toezicht op en de bestrijding van vervuiling van de Noordzee door olie en andere gevaarlijke stoffen. Tezamen werken zij aan het opstellen van een Gezamenlijk Zeevaart Rampenplan om olie en andere gevaarlijke stoffen te bestrijden.

Bilaterale afspraken op dit gebied bestaan er ook tussen Nederland en Duitsland (NETH-GER) en tussen Denemarken en Duitsland (DENG-GER).

De drie landen zijn plannen aan het ontwikkelen om een radio netwerk met een Automatisch identificatie systeem (AIS) aan de wal, inclusief het desbetreffende AIS instrumentarium, op te zetten.

Men geeft prioriteit aan het tot stand brengen van elektronische zeekaarten van de Deense, Nederlandse en Duitse kust en aan het overnemen van ECDIS (Elektronisch kaartscherm en informatie systeem) ter vervanging van gedrukte kaarten.

Denemarken

De volgende maatregelen om de veiligheid van de zeevaart en het tegengaan van de ver-
vuiling van de zee te bevorderen zijn aangenomen of verder ontwikkeld in Denemarken:

1. Het instellen van een exclusieve economische zone (EEZ).
2. De uitbreiding van de Deense territoriale wateren tot 12 zeemijl.
3. Het stellen van regels aan de overdracht van bunkerolie in de Deense territoriale wateren.
4. De Richtlijn 93/75/EEG betreffende schepen die gevaarlijke of verontreinigende goederen in bulk of verpakt vervoeren is geïmplementeerd in nationale regelgeving (Besluit 258 van 1999). Scheepseigenaren, agenten en gezagvoerders van dergelijke schepen zijn verplicht zich te melden bij de autoriteiten. Dit geldt voor alle schepen die een EU haven aandoen.
5. Alle zaken betreffende toezicht en naleving van maritieme regelgeving zijn vanaf 2000 ondergebracht bij het Ministerie van Defensie. Dit geldt ook voor toezicht vanuit de lucht, bestrijding van olievervuiling en het verzamelen van bewijsmateriaal voor rechtszaken en schadeclaims bij olievervuiling. Toezicht vanuit de lucht bestaat onder andere uit 500 vliegreun boven de Noordzee en de Oostzee.
6. Het implementeren van Richtlijn 2000/59/EEG betreffende havenontvangstinstallaties.
7. Verdere uitbreiding van de Havenstaatcontrole in de komende paar jaar.
8. Het instellen van administratieve boetes (van 15 000 tot 100 000 Deense Kronen of meer afhankelijk van de feitelijke illegale lozing) voor schepen die de voorwaarden voor het lozen in Deense wateren niet nakomen.
9. Het ratificeren van bijlage VI van het MARPOL verdrag in de loop van 2002.

Duitsland

Steunt nadrukkelijk de snelle invoering van de maatregelen in het 'Erika-I' pakket als aangenomen door alle lidstaten in de Vervoersraad van december 2000.

Steunt in principe ook de doelstellingen van de Commissie van het 'Erika-II' pakket. Er is overeenstemming in de Europese Gemeenschap over richtlijnen voor een gemeenschappelijk monitorings- en informatiesysteem. Het uitbreiden van de aansprakelijkheid voor olie-
vervuiling is voorzien als een gemeenschappelijk initiatief in het kader van het IOPC fonds (Internationaal Compensatiefonds voor Olievervuiling).

De volgende maatregelen om de veiligheid van de zeevaart en het tegengaan van de ver-
vuiling van de zee te bevorderen worden aangenomen of verder ontwikkeld in de kustzone van Duitsland:

1. Het wijzigen van de scheepvaartroute in de Duitse Bocht door de oversteek in het gescheiden vaartroute systeem bij Wilhelmshaven te verbeteren.
2. Het toepassen van de "Duitse aanwijzing betreffende specifieke vereisten bij het binnenvaren van Duitse binnenwateren", zeewaarts van het gebied waar de "Duitse verkeersregels voor bevaarbare maritieme waterwegen" gelden, door meldplicht, loods-
plicht en scheepvaartroutes op te leggen. Zeevarenden worden opgeleid volgens internationale normen.
3. Het geven van prioriteit aan het tot stand brengen van elektronische zeekaarten van de Duitse kust en aan het overnemen van ECDIS (Elektronisch kaartscherm en informatie systeem) ter vervanging van gedrukte kaarten.
4. Het invoeren van een verkeersveiligheidssysteem voor de zeevaart met verkeerscentra bij de belangrijke scheepvaartroutes, die het scheepvaartverkeer verkeersinformatie geven, het ondersteunen en monitoren. Waar nodig, regelt de zeevaartpolitie het verkeer vanuit deze centra.
5. Het verhogen van strafmaatregelen met hogere boetes (tot EUR 25 000) voor illegale

leidingen van en naar de olietanks aan boord van schepen om het illegaal lozen van afvalolie op zee tegen te gaan. In 2000 heeft het *Bundesamt für Seeschifffahrt und Hydrographie* 53 administratieve boetes voor dit soort overtredingen opgelegd.

6. Het bij particuliere ondernemingen reserveren van helikoptercapaciteit waardoor onmiddellijk tot actie kan worden overgegaan bij noodsituaties en ongelukken op zee.

Hiernaast worden de volgende maatregelen op dit moment ontwikkeld:

7. De verdere ontwikkeling van het zeeloodsensysteem. Bijvoorbeeld, het verplicht afleggen van testen door gezagvoerders die vergunning hebben om zonder loods te varen.
8. Het instellen van een Noodcommando om een uniforme aanpak van complexe maritieme schade zeker te stellen.
9. Het ontwikkelen van een nieuw concept om op de Noordzee en Oostzee een reserve aan sleepboten uit te rusten en in stand te houden.
10. Verdere uitbreiding van de Havenstaatcontrole in de komende paar jaar.

Men is voortdurend bezig al deze instrumenten te verbeteren. Het doel is steeds om een weloverwogen oplossing te bereiken, die het milieu tot op grootst mogelijke hoogte beschermt, en ook rekening houdt met de rechtmatige belangen van scheepvaart, handel, industrie en havens.

Nederland

Steunt de snelle invoering van de maatregelen in het 'Erika-I' pakket als aangenomen door alle lidstaten in de Vervoersraad van December 2000.

Staat in principe ook positief tegenover de voorstellen van de Commissie van het 'Erika-II' pakket. Steunt ook de nu lopende verbetering in het kader van IMO van bestaande instrumenten om vervuiling door schepen terug te brengen en te bestrijden en de effectieve handhaving van die instrumenten. Deze maatregelen worden gezien als een bijdrage aan de verdere bescherming van de Waddenzee, maar beperken zich daar niet toe.

In Nederland zijn ondermeer de volgende maatregelen aangenomen, worden verder ontwikkeld of gewenst geacht om de veiligheid van de scheepvaart en de bescherming tegen de vervuiling van het mariene milieu te verhogen:

1. Het implementeren van Richtlijn 2000/59/EG betreffende de havenontvangstinstallaties.
2. Schepen langer dan 60 m en alle schepen die olie, gas of chemicaliën vervoeren zijn verplicht een loods aan boord te nemen als ze een haven aandoen. Indien gewenst, zijn diepzeeelodsen beschikbaar voor schepen die verplicht zijn de voorgeschreven vaarroute voor tankers van de Noord Hinder naar de Duitse Bocht te gebruiken.
3. Scheepsverkeersdiensten zijn aanwezig op het Nederlandse deel van de Waddenzee. Een centrale meldkamer is verantwoordelijk voor de coördinatie van alle relevante maritieme autoriteiten bij incidenten in het Waddenzegebied, in nauwe samenwerking met het nationale Kustwachtcentrum in IJmuiden.
4. Een aanzienlijke uitbreiding van de menskracht, beschikbaar bij de inspecties van de Havenstaatcontrole, wordt ondernomen om aan de eisen van de bijgestelde PSC richtlijn, onderdeel van het 'Erika-I' pakket, te kunnen voldoen. De uitbreiding dient binnen de komende drie jaar afgerond te worden.
De Havenstaatcontrole wordt in de volgende jaren verder uitgebreid.
5. Nederland is voornemens Bijlage VI bij het MARPOL verdrag en de AFS-Conventie (aangroeiwerende scheepsverven / organotins) in de loop van 2002 te ratificeren. Nederland is voornemens de wijzigingen in Bijlage I bij het MARPOL verdrag, regeling 13G, over het versneld udfaseren van single-hull tankers in de loop van 2002 uit te voeren.

BIJLAGE 4

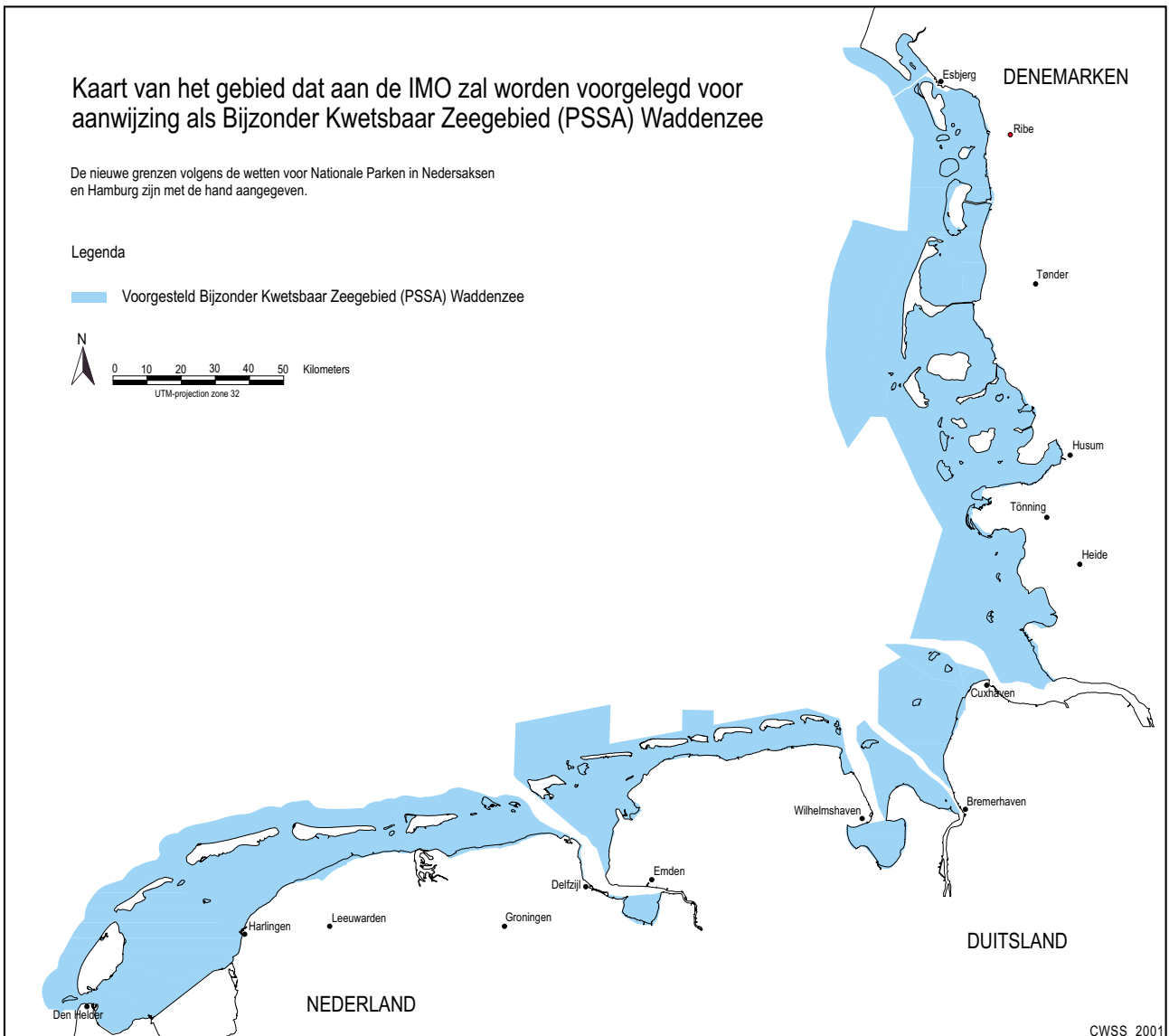
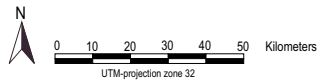
Kaart van het gebied dat aan de IMO zal worden voorgelegd voor aanwijzing als Bijzonder Kwetsbaar Zeegebied (PSSA) Waddenzee

Kaart van het gebied dat aan de IMO zal worden voorgelegd voor aanwijzing als Bijzonder Kwetsbaar Zeegebied (PSSA) Waddenzee

De nieuwe grenzen volgens de wetten voor Nationale Parken in Nedersaksen
en Hamburg zijn met de hand aangegeven.

Legenda

 Voorgesteld Bijzonder Kwetsbaar Zeegebied (PSSA) Waddenzee

BIJLAGE 5

Verklaring voor de 5^e Internationale Conferentie over de bescherming van de Noordzee

Bergen, Noorwegen, 20-21 Maart 2002

De Minister van Milieu en Energie van Denemarken, de Parlementaire Staatssecretaris van Milieu, Natuurbescherming en Nucleaire Veiligheid van de Bondsrepubliek Duitsland en de Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij van Nederland, verantwoordelijk voor de bescherming van het Samenwerkingsgebied hebben op 31 oktober 2001 in Esbjerg deelgenomen aan de 9^e Trilaterale Regeringsconferentie over de Bescherming van de Waddenzee (de Esbjerg II Conferentie).

Zij,

Roepen in herinnering

de specifieke verwijzingen op de eerdere Noordzeeconferenties naar de Waddenzee als gebied dat uiterst relevant is voor het ecosysteem van de Noordzee als geheel en daarom speciale bescherming nodig heeft, en dat zij hoge prioriteit geven aan maatregelen die mogelijk van belang zijn voor de Waddenzee;

Onderstrepen

de vele ecologische relaties tussen de Waddenzee en de open Noordzee en de noodzaak een integraal beleid te blijven voortzetten om de bescherming van milieu en natuur en duurzame ontwikkeling in het Noordzeegebied te waarborgen.

I. De bescherming van soorten en habitats

Verwelkomen

de vooruitgang gemaakt in de ontwikkeling van een internationaal programma voor de bescherming van soorten en habitats van kusten en zeeën en in het bijzonder de ontwikkeling van criteria voor de selectie van bedreigde soorten en habitats, de selectie en het beheer van Mariene Beschermingsgebieden, het opstellen van een voorlopige lijst van ecologische kwaliteitsdoelstellingen, de hervorming van het gemeenschappelijk visserijbeleid van de EU en de FAO Code voor Verantwoordelijke Visserij;

Vestigen de aandacht op

de aanwijzing van het grootste deel van het Samenwerkingsgebied als Natura 2000 gebied, waarmee het Europa's grootste mariene Natura 2000 gebied is geworden;

hun positieve ervaringen met de gezamenlijke trilaterale ecologische Doelen voor de ontwikkeling van behoud en beheer;

de aanwijzing van referentiegebieden in de Waddenzee waar geen exploitatie van hulpbronnen plaatsvindt;

de aanwijzing van een gebied voor de bescherming van de gewone bruinvis in Duitse kustwateren;

het feit dat zij het onderwerp industriële visserij hebben behandeld;

Spreken hun bezorgdheid uit

over de, voornamelijk als gevolg van de intensieve visserij, voortdurende zwakke positie van een groot aantal doelsoortbestanden en niet-doelsoortbestanden, bodemsoorten, habitats en bepaalde zeezoogdieren, zowel in de Waddenzee als in de Noordzee;

over het voortdurend introduceren van uitheemse soorten in de Noordzee en in de Waddenzee voornamelijk door het lozen van ballastwater van schepen;

over de mogelijke gevolgen van grote infrastructurele werken in de Noordzee op het ecosysteem van de Waddenzee;

Roepen de Noordzeeministers op

om ecologische kwaliteitsdoelstellingen aan te nemen en uit te voeren als basis voor behoud en bescherming van de Noordzeesoorten en –habitats;

de problemen aan te pakken met betrekking tot bijvangst, het overboord zetten van vis en de te grote druk van een aantal typen visserij in de Noordzee en voorstellen te ontwikkelen voor een duurzamere visserij, waaronder de industrievisserij;

de inspanningen voort te zetten een ecologisch netwerk van mariene beschermingsgebieden op te zetten waaronder alle representatieve Noordzeehabitats vallen;

gezien het achteruitgaan in aantal van de gewone bruinvis de internationale inspanningen kracht bij te zetten om de status van deze soort te verbeteren door een duurzaam visserijbeleid in gang te zetten met als doel bijvangsten terug te brengen, op basis van een ecosysteem aanpak;

het uitvoeren van de Habitat- en Vogelrichtlijnen van de EU kracht bij te zetten, waar het bijvoorbeeld zandbanken en riffen betreft;

het probleem van de introductie van niet-inheemse soorten in de Noordzee en in de Waddenzee aan te pakken.

II. Het voorkomen van vervuiling door gevaarlijke stoffen en nutriënten

Roepen in herinnering

de verklaringen gedaan op de eerdere Noordzeeconferenties dat maatregelen om vervuiling van de Waddenzee te voorkomen en terug te brengen met hoge prioriteit zouden worden ingevoerd;

Verwelkomen

het terugbrengen van de aanvoer en concentratie van veel gevaarlijke stoffen en nutriënten in de Waddenzee en Noordzee de afgelopen tien jaar zoals beschreven in de QSRs van de Waddenzee en van de Noordzee als gevolg van het met succes uitvoeren van nationale en internationale afspraken;

Spreken hun zorg uit over

de voortdurende hoge stikstofaanvoer in de Waddenzee;

de betrekkelijk hoge pesticidengehaltes die in de Waddenzee zijn aangetroffen zoals vermeld in het QSR van de Waddenzee;

Spreken de intentie uit

om te blijven werken aan het bereiken van de doelstellingen van de OSPARCOM en Noordzeeconferenties en de bepalingen uit te voeren van de EU Richtlijnen voor nitraat en gemeentelijk afvalwater, met name voor stikstofsamenstellingen;

het beleid om van nature voorkomende, micro-verontreinigingen tegen te gaan, te blijven voortzetten;

Roepen de Noordzeeministers op

hun inspanningen te versterken het gebruik van pesticiden en andere xenobiotische stoffen terug te dringen en als eerste stap daarin programma's en maatregelen uit te voeren om voor alle chemische stoffen die al als prioritair zijn aangewezen het doel voor 2020 te halen (Verklaring van de 4^e Noordzeeconferentie, Esbjerg 1995, § 17).

III. Het voorkomen van vervuiling door schepen

Verwelkomen

de aanwijzing van de Noordzee als speciaal MARPOL Bijlage I gebied;

de maatregelen omtrent verplichte vaarroute voor bepaalde tankers ten noorden van de Nederlands-Duitse Waddenzee;

het IMO besluit TBT-houdende aangroeiwerende verven op alle schepen uit te faseren per 2003;

het IMO besluit single-hull tankers per 2002 uit te faseren, een initiatief van de EU;

Spreken hun zorg uit over

een aantal scheepsrampen waaronder die met het MS Pallas en met de olietanker Erika;

Vestigen de aandacht op

hun besluit de Waddenzee als Bijzonder kwetsbaar zeegebied (Particularly Sensitive Sea Area, PSSA) voor te dragen bij de IMO;

Roepen de Noordzeeministers op

de voordracht actief te steunen in de relevante IMO fora.

IV. De invloed van windturbines voor de kust

Verwelkomen

de positieve bijdrage van windenergie aan het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen;

Vestigen de aandacht op

de snelle ontwikkeling in de planning en bouw van windturbines voor de kust;

de lacunes in de kennis omtrent de invloed van windturbines voor de kust op zeezoogdieren, vogels, vissen en bentische fauna;

Nodigen de Noordzeeministers uit

informatie uit te wisselen en richtlijnen en uitgangspunten te ontwikkelen voor de installatie van windenergieparken voor de kust waarbij rekening wordt gehouden met, onder

andere, de bescherming van soorten en habitats en de grote dichtheid van de scheepvaart in het gebied om tot een Noordzee-brede, gecoördineerde benadering te komen voor de ontwikkeling van windenergieproductie voor de kust.

V. Bescherming van de kust en stijging van de zeespiegel

Spreken hun zorg uit over

de effecten van een mogelijk stijgende zeespiegel en toenemende stormen op karakteristieke eigenschappen van het ecosysteem van de Waddenzee;

Vestigen de aandacht op

hun positieve ervaringen met de integratie van kustbeschermings- en natuurbeschermingsbeleid;

Roepen de Noordzeeministers op

beleid te ontwikkelen voor de integratie van kustbescherming en natuurbescherming met het oog op de verwachte stijging van de zeespiegel en toename van zwaar weer.

BIJLAGE 6

Taak van het Trilaterale Waddenzee Forum

1. Achtergrond

In het Waddenzee Plan staan visies, beleid, maatregelen, projecten en acties die de drie landen zijn overeengekomen. Het Plan biedt een kader voor het algehele beheer van de Waddenzee en zal regelmatig worden herzien. In het Plan verklaren de drie landen hoe zij zich het toekomstige gecoördineerde en geïntegreerde beheer van het Samenwerkingsgebied voorstellen en welke projecten en acties uitgevoerd zullen moeten worden om de Doelen en de Gemeenschappelijke Visie te realiseren.

De bewoners en belanghebbenden van het Waddengebied hebben verklaard dat zij meer invloed wensen in het plannen van het trilaterale beleid en beheer en in trilaterale projecten en acties, om de duurzaamheid van de economische ontwikkeling en kwaliteit van leven te waarborgen.

2. Doelstelling

Een onafhankelijk Trilateraal Waddenzee Forum zal tot aan de 10^e Trilaterale Regeringsconferentie over de Bescherming van de Waddenzee bijeenkomen. Het Forum zal een podium bieden voor de uitwisseling van gedachten ter versterking van het idee van natuurbescherming en duurzame ontwikkeling in het Samenwerkingsgebied. Het Forum zal functioneren op basis van gedeelde verantwoordelijkheid, wat op de lange termijn gunstig zal zijn voor allen die in het gebied wonen en werken, zoals verwoord in de Gemeenschappelijke Visie, en zal zorgen voor een betere integratie van de Doelen met de aspiraties voor economische en sociale ontwikkeling. Dit heeft betrekking op, onder andere, visserij, landbouw, kustbescherming, toerisme, industrialisatie, woningbouw, het beheer van scheepvaartroutes en havenontwikkeling.

3. Taken

Overeenkomstig §99 van de Ministeriële Verklaring, zal het Trilaterale Waddenzee Forum voorstellen uitwerken voor scenario's voor duurzame ontwikkeling en strategieën voor de uitvoering ervan. Deze zullen worden gepresenteerd tijdens de 10^e Trilaterale Regeringsconferentie en dienen als bijdrage voor de verdere ontwikkeling en mogelijke herziening van het trilaterale beleid en beheer en van de trilaterale projecten van het Waddenzee Plan.

Om dergelijke scenario's te ontwikkelen moeten onder andere de volgende hoofdzaken worden aangepakt:

1. Evaluatie van huidige gebruik (inclusief kleinschalig, eigen gebruik) op duurzaamheid in relatie tot huidige en toekomstige natuurbescherming en -ontwikkelingsdoelen.
2. Vaststellen van de meest belangrijke conflicten tussen gebruik en huidige en verwachte toekomstige status van het Waddenzee ecosysteem.
3. Inventarisatie van lange termijn perspectieven voor economische, sociale en ecologische ontwikkeling.
4. Inventarisatie van voorstellen voor beheer die het beste afgestemd zijn op de lange termijn perspectieven.

Gemeenschappelijke standpunten, en indien nodig, alternatieve (sub)scenario's zullen ontwikkeld worden op basis van de resultaten van het bovenstaande.

Scenario's moeten voor verschillende tijdshorizons de volgende onderdelen bevatten: specifieke stappen voor diverse activiteiten, beheersinstrumenten, aanpak, implementatie en prioriteiten.

4. Lidmaatschap

Het Forum wordt gevormd door vertegenwoordigers van regionale en lokale overheden alsmede niet-gouvernementele organisaties en deskundigen. Vertegenwoordigers van nationale, federale en Länder overheden zullen in het Forum deelnemen als adviseurs/waarnemers.

5. Organisatorische ondersteuning

Het Forum wordt ondersteund door het CWSS in samenwerking met IRWS, op voorwaarde dat externe financiering, indien nodig, gevonden kan worden.

6. Voorbereidend comité

Na afloop van de Esbjerg II Conferentie zal de Trilaterale Werkgroep, in samenwerking met trilaterale NGO's die waarnemers in de TWG zijn, een Voorbereidend Comité benoemen met de opdracht het Forum voor te bereiden.

Tot het Voorbereidend Comité zullen behoren het IRWS en een gelijk aantal vertegenwoordigers van overheden en NGO's. Het Voorbereidend Comité zal ondersteund worden door het CWSS.

De taken van het Voorbereidend Comité zijn:

- het verzamelen van de benodigde menskracht en andere hulpbronnen voor het Forum, en daarbij de mogelijkheden voor externe financiering onderzoeken;
- het ontwikkelen van een benoemingsprocedure voor lidmaatschap van het Forum;
- het ontwikkelen van een concept reglement voor het Forum en voor andere organisatorische zaken, indien nodig.

Het Voorbereidend Comité zal in april 2002 haar rapport uitbrengen aan de TWG/SO.

7. Voorzitterschap

De voorzitter van het Voorbereidend Comité en het Trilaterale Waddenzee Forum is de heer Ed Nijpels, de Commissaris van de Koningin voor Fryslân (NL).

8. Tijdplan

Het Forum zal in 2002 aan de slag gaan, zo spoedig mogelijk na voltooiing van de voorbereidende werkzaamheden. De opdracht van het Forum zal worden afgerond met het indienen van zijn definitieve aanbevelingen één jaar voor de 10e Trilaterale Regeringsconferentie, oftewel aan het eind van 2004.

BELEIDSEVALUATIERAPPORT

Samenvatting

Negende Trilaterale Regeringsconferentie over de Bescherming van de Waddenzee

Esbjerg, 31 oktober 2001

Inleiding

Het beleidsevaluatierapport beschrijft de voortgang en lacunes in de uitvoering van de Verklaring van Stade en het Trilaterale Waddenzee Plan die beide in 1997 op de Conferentie van Stade zijn aangenomen. Het rapport is gebaseerd op een analyse van het gezamenlijk voortgangsrapport, het Quality Status Report (QSR) voor de Waddenzee uit 1999 en aanvullende informatie over de ecologische toestand van de Waddenzee.

I. Uitvoering van de Verklaring van Stade

Alle landen hebben de plaatselijke en regionale autoriteiten, belangengroeperingen en bevolking geïnformeerd over het Waddenzee Plan (WP). Sinds de Conferentie van Stade in 1997 zijn er met deze groepen veel discussies gevoerd over de uitvoering en wijzigingen van het Plan. Sinds 1999 hebben waarnemers van niet-gouvernementele organisaties deelgenomen aan de vergaderingen van de Trilaterale Werkgroep en daarmee een belangrijke bijdrage aan het uitvoeren van het Plan geleverd. Het hierna volgende Deel II geeft een gedetailleerde beschrijving van de uitvoering van het Waddenzee Plan.

Sinds de Conferentie van Stade in 1997 zijn er nieuwe beschermingszones in het kader van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn van de EU aangewezen.

De meeste TMAP parametergroepen uit het Gemeenschappelijk Pakket zijn geïmplementeerd maar in enkele landen, waar de financiële middelen ervoor ontbraken, bestaan nog lacunes. De uitvoering van het bijbehorende gegevensverwerkingsstelsel loopt achter, hoewel de belangrijkste technische problemen nu opgelost zijn waardoor het stelsel gebruiksklaar is.

Er is een uitgebreide inventarisatie gemaakt van de scheepvaartreglementen in de Waddenzee en de aangrenzende zone. Op basis daarvan is een haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden om de Waddenzee en een aangrenzende zone, op grond van de ecologische, sociaal-economische en wetenschappelijke aspecten, volgens de IMO criteria in aanmerking te laten komen voor een PSSA (Bijzonder kwetsbaar zeegebied) status.

In de periode 1997-2001 is de samenwerking met het Engelse Washgebied en die met Guinee-Bissau voortgezet. Verder is een internationaal beheersplan voor de rotgans uitgewerkt.

Een trilaterale werkgroep met mensen uit de wetenschaps- en managementshoek (TSEG-plus) heeft voorstellen uitgewerkt voor een nieuwe versie van het Zeehonden Beheersplan en een rapport geschreven over de toestand van de gewone en de grijze zeehond.

Wat de samenwerking in verband met publieksparticipatie betreft is er in 1999 in Nieuweschans een trilaterale workshop over publieksparticipatie in het Waddenzeegebied georganiseerd, waar verschillende aspecten met betrekking tot publieksparticipatie, voorlichting en communicatie aan de orde kwamen.

In de periode 1997-2000 is het project "Integrale Samenwerking bij Duurzame Ontwikkeling van het Toerisme en Recreatief Gebruik van de Waddenzeegebied" met steun van de EU uitgevoerd. Tijdens het project werd duidelijk dat het voor het gehele gebied van het grootste belang is dat de ontwikkeling van het toerisme in het hele Waddenzeegebied gebaseerd moet zijn op duurzaamheid, integratie en subsidiariteit en de uitvoering van geïntegreerd kustzonebeheer.

II. Uitvoering van het Waddenzee Plan

Inleiding

Het Waddenzee Plan bevat alle trilaterale afspraken die er zijn gemaakt om de trilaterale Doelen en een groot aantal projecten ter ondersteuning van het beleid en beheer uit te voeren. Zowel de maatregelen als de projecten zijn per Doelcategorie beschreven. Dezelfde structuur wordt gevolgd bij de analyse van de voortgang en lacunes bij de uitvoering van de Doelen hieronder.

Landschap en Cultuur

De huidige instrumenten voor de bescherming en het behoud van de cultuurhistorische en landschappelijke elementen in het Samenwerkingsgebied zijn op zich voldoende om het

beleid voor het Samenwerkingsgebied uit te voeren. Door het Lancewad project (1998-2001) is een inventarisatie gemaakt van de waardevolle cultuurhistorische en landschappelijke elementen in het Waddenzeegebied. Afgesproken was dat de aanbevelingen van het Lancewad project in overweging zouden worden genomen en dat er een beleidsevaluatie plaats zou vinden.

De kwaliteit van het water, sediment, flora en fauna

Het nationale beleid in de drie landen voor het terugbrengen van de aanvoer van nutriënten en gevaarlijke stoffen is in overeenstemming met het beleid van de Noordzeeconferenties, OSPAR en de Europese Unie en heeft geleid tot een forse daling in de hoeveelheid van een flink aantal stoffen in de Waddenzee. Omdat er nog steeds problemen zijn zal het beleid moeten worden voortgezet waardoor in de toekomst de aanvoer van stoffen, waar dan ook vandaan, nog verder wordt teruggedrongen en de Doelen verder worden uitgevoerd. In dit opzicht zal de geharmoniseerde uitvoering van de Europese Kaderrichtlijn voor water en de OSPAR strategie om eutrofiering tegen te gaan speciale aandacht moeten krijgen.

Wat stikstof betreft zijn niet alleen de Nitraatrichtlijn en de Richtlijn voor gemeentelijk afvalwater van belang maar ook het beleid voor het terugbrengen van aanvoer van stikstof via de lucht. Dit laatste werd onderstreept in het project "Specifieke eutrofiëringcriteria voor de Waddenzee" (WP project 2.2.1). Volgens dit project moet de hele Waddenzee worden beschouwd als een probleemgebied wat eutrofiëring betreft. De uitkomst van het project zal gebruikt worden door de relevante OSPAR groepen en/of de Trilaterale Werkgroep voor nadere beschouwing. De belangrijkste resultaten zullen worden opgenomen in de Verklaring aan de 5^e Noordzeeconferentie. In verschillende onderzoeken zijn betrekkelijk hoge concentraties pesticiden aangetroffen. Dit zal op de Noordzeeconferentie naar voren moeten worden gebracht als reden voor een oproep om het gebruik verder te beperken.

Kwelders

Alle kwelders in het Samenwerkingsgebied zijn beschermd door nationale natuurbeschermingswetgeving. Het is in de drie landen in het algemeen de bedoeling het menselijk ingrijpen in kwelders zoveel mogelijk terug te dringen.

In de afgelopen tien jaar is de natuurlijke situatie van de kwelders sterk verbeterd door het terugdringen of uitfaseren van begrazing en kunstmatige ontwatering.

Voor de Duitse Nationale Parken en het Nederlandse PKB-gebied bestaan richtlijnen en doelstellingen voor kwelderbeheer. In Denemarken zijn de regionale autoriteiten een onderzoek gestart naar de toestand van de kwelders. Dit is ook nodig in het kader van de Habitatrichtlijn.

Binnen het TMAP (Trilateraal monitorings- en beoordelingsprogramma) worden in het kader van paragraaf 3.2.2 and 3.2.3 van het WP gezamenlijke criteria voor begrazing en ontwatering opgesteld, twee belangrijke parameters waarmee de natuurlijkheid van kwelders wordt bepaald. Op basis van deze gezamenlijke criteria kan de huidige toestand van de kwelders in kaart worden gebracht. De gezamenlijke criteria kunnen ook als uitgangspunt worden gebruikt om het begrip natuurlijkheid nauwkeuriger te definiëren.

Het getijdengebied

Ons huidige inzicht in de hydrologische en de geomorfologische processen en hun wederzijdse beïnvloeding, de rol van mosselbanken en zeegrasvelden hierin en de mogelijke invloed hierop van zand- en schelpenwinning en de mosselvisserij is nog steeds onvoldoende.

Als gevolg van menselijk ingrijpen, met name door vastgelegde kustverdedigingswerken, maar ook door visserij, baggerwerkzaamheden, zand- en gaswinning, kan het vermogen van het ecosysteem om de effecten van een zeespiegelstijging het hoofd te bieden zijn verminderd. Bovendien kunnen de afzetmogelijkheden voor fijnkorrelig sediment verslechterd zijn. Het Doel het areaal van vaste mosselbanken, zeegrasvelden en Sabellaria-

riffen te vergroten en daar natuurlijke ontwikkelingen te bevorderen, is niet bereikt. Aantal en grootte van vaste mosselbanken (blauwe mossel) en zeegrasvelden zijn nog betrekkelijk laag, hoewel de afgelopen jaren het areaal aan vaste mosselbanken is toegenomen.

Mechanische kokkelvisserij is verboden in het Duitse deel van het Beschermingsgebied. Buiten het Beschermingsgebied vindt geen kokkelvisserij plaats. In het Deense deel wordt de kokkelvisserij in drie kleine gebieden in de Grådyb toegestaan. In Nederland is kokkelvisserij verboden in de permanent gesloten gebieden die 26% van het getijdengebied beslaan en ook in de 5% die het meest geschikt zijn voor de ontwikkeling van vaste mosselbanken. Niet-mechanische kokkelvisserij (het verzamelen met de hand) is in Denemarken en Nederland toegestaan maar niet in Duitsland.

In alle drie de landen zijn grote delen van het getijdengebied permanent gesloten voor de mosselvisserij, maar de verschillen per land zijn groot. In het algemeen moet het mosselvisserijbeheer in relatie worden gezien met de bescherming van *Zostera*, *Sabellaria*, mossel- en kokkelbanken. De nationale criteria voor mosselvisserij in de getijdengebieden zouden moeten worden geëvalueerd.

De invloed van de garnalenvisserij op de bodemfauna is nog niet onderzocht omdat de EU geen geld beschikbaar heeft gesteld voor het trilaterale onderzoeksvoorstel.

Een trilaterale werkgroep van kustverdedigings- en natuurbeschermingsdeskundigen heeft de mogelijke effecten onderzocht van een zeespiegelstijging. De conclusie was dat de Waddenzee zich in hoge mate aan de veranderingen zal kunnen aanpassen. Wanneer echter de stijging groter is dan 25cm / 50 jaar en het zwaarder weer toeneemt, komt er een punt waarop het ecosysteem de veranderingen niet langer aan kan. Er zullen zich dan belangrijke morfologische veranderingen voordoen die de biologische parameters zullen beïnvloeden. De belangrijkste hiervan is dat de grootte van het getijdengebied zal afnemen. Als gevolg daarvan zullen de getijdenbassins van de Waddenzee langzaam veranderen in getijdenmeren. Het is daarom zaak dat zo snel mogelijk interdisciplinair beleid voor de lange termijn wordt ontwikkeld of verder wordt ontwikkeld voor kustverdediging, natuurbehoud en economische ontwikkeling in het kustgebied om de effecten van een zeespiegelstijging en zwaarder weer het hoofd te kunnen bieden.

Naast of als alternatief voor de reguliere kustverdedigingsmaatregelen is het aan te bevelen de haalbaarheid van de meest milieuvriendelijke praktische opties voor kustbeschermingsmaatregelen te onderzoeken.

Er zal ook een gedetailleerd onderzoek moeten komen naar sedimenten, waarbij alle natuurlijke en door mensen veroorzaakte aanvoer en afvoer van sedimenten en ander materiaal (zand, modder, schelpen) en de factoren die hun transportprocessen beïnvloeden worden bestudeerd. Een onderzoek naar de verbanden tussen geomorfologische en biologische veranderingen is ook gewenst.

In 1999 is er een referentiegebied in het Waddenzeegedeelte van Sleeswijk-Holstein aangewezen, waar geen exploitatie van hulpbronnen plaatsvindt, naast het Deense referentiegebied dat in 1982 werd aangewezen en het Hamburgse referentiegebied, aangewezen in 1990, waar exploitatie evenmin plaatsvindt.

Stranden en duinen

De toestand van de duinen in het Samenwerkingsgebied is en wordt nog steeds bepaald door de traditionele kustbeschermingsmaatregelen die direct (het planten van helmgras) of indirect (het aanleggen van zanddijken, golfbrekers, etc.) de zoneringspatronen in stand houden. Als gevolg daarvan is er een betrekkelijk hoog percentage aan tussenstadia en zijn de oorspronkelijke of oudste stadia duinen ondervertegenwoordigd.

In alle drie de landen worden de duinen beschermd. Bovendien worden de meeste duinen als natuurgebied of nationaal park nog eens extra beschermd in het kader van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn van de EU.

Het huidige trilaterale beleid is in het algemeen gericht op het verwezenlijken van de Doelen voor stranden en duinen. Volgens een voorlopige analyse vindt er geen actieve kustbescherming plaats langs zo'n 40% van de zandige kust. Over het algemeen kan worden gezegd dat op deze plekken dynamische duinontwikkeling mogelijk is. Het werd ook

duidelijk dat binnen het huidige kustverdedigingsbeleid er geen extra duingebied voor dynamische duinontwikkeling kan of zal worden aangewezen. Voorts werd er geconcludeerd dat er geen gezamenlijke criteria bestaan voor dynamische duinen en dat dergelijke criteria toch een voorwaarde zouden moeten zijn voor een evaluatie van de toestand van de duinen in het Samenwerkingsgebied.

Estuaria

Omdat er nog slechts zes estuaria in het Samenwerkingsgebied (Eems, Weser, Elbe, Eider, Godel, Varde) bestaan, zijn er nauwelijks natuurlijke overgangen van zoet naar zout water.

De Varde en Godel estuaria hebben hun natuurlijke karakter behouden. De Eems, Weser en Elbe en hun zijrivieren zijn door het bedijken en dieper maken behoorlijk gewijzigd. De invloed van menselijk ingrijpen neemt bij deze estuaria nog steeds toe als gevolg van het dieper maken van de Elbe en Weser en de bouw van een stormvloedkering in de Eems.

Een gezamenlijk rapport met de resultaten van bestaande inventarisaties om te komen tot de vaststelling van waardevolle gebieden, waaronder rivieroever, en de wettelijke/bestuurlijke bescherming van waardevolle gebieden in de estuaria, kon niet worden opgesteld, omdat niet alle studies zijn afgerond. Dit zal verder op trilateraal niveau worden besproken.

De kustwateren

De bescherming van de kustwateren is verbeterd doordat grote delen van het Beschermingsgebied zijn uitgebreid tot 3 zeemijlen voor de kust (Denemarken, Sleeswijk-Holstein, Hamburg, delen van Nedersaksen) en doordat de Vogel- en Habitatrichtlijnen worden toegepast. Wegens de grote interactie tussen de kustwateren en het getijdengebied moet het beheer en de bescherming van deze gebieden nauw op elkaar worden afgestemd. Het beheer en de bescherming van kustwateren en de aangrenzende Noordzee dienen ook beter op elkaar te worden afgestemd.

Aan de kustverdedigingswerkzaamheden, zoals zandsuppletie, ligt in de drie landen een geïntegreerde aanpak ten grondslag wat betreft de kust van het vasteland, de eilanden en de kustwateren. Onder het huidige trilaterale beleid vindt zandwinning alleen plaats buiten het Samenwerkingsgebied en wordt voor plaatselijke kustbescherming alleen ontheffing verleend als het werk volgens de meest milieuvriendelijke praktijk wordt uitgevoerd.

Het zou nuttig zijn als er beter naar zandwinning gekeken werd. Een overzicht van de zandwinning (procedures, hoeveelheden en locaties), zoals die nu plaatsvindt zowel binnen als buiten het Beschermingsgebied, lijkt wenselijk. Een dergelijk overzicht zou bij voorkeur dienen te worden uitgevoerd binnen het kader van het boven voorgestelde sedimentonderzoek.

Het landelijk gebied

Alle landen zijn voorstander van duurzame landbouw, ter bevordering van de natuurbescherming, het behoud van karakteristieke landschapselementen en de bescherming van het culturele erfgoed en steunen dit onder meer financieel, bijvoorbeeld via het Agenda 2000 programma van de EU en speciale nationale programma's. Er is een rapport samengesteld met achtergrondinformatie over duurzame landbouw in de Waddenzee regio en mogelijkheden om landbouw en natuurbeheer te combineren. Het rapport concludeert dat de landbouw op de eilanden zich al aan de specifieke omstandigheden heeft aangepast door agritoerisme en natuurbeheer in de bedrijfsvoering te integreren. Op het vasteland zal duurzame landbouw, die tevens het vergroten van natuurwaarden als doel heeft, vermoedelijk slechts in enkele gebieden mogelijk zijn.

Vogels

De meeste vogelpopulaties in de Waddenzee zijn de laatste decennia in omvang toegenomen op een paar uitzonderingen na. Dit is te danken aan betere bescherming tijdens het broedseizoen, een forse teruggang in het rapen van eieren en minder vervuiling.

Strandplevier en kleine stern populaties zijn achteruitgegaan omdat er niet genoeg

broedplaatsen op stranden en in primaire duingebieden zijn waar ze ongestoord kunnen broeden. In alle drie landen zijn maatregelen genomen om de omstandigheden voor broedvogels, met name de bedreigde soorten, te verbeteren. De belangrijkste broedgebieden zijn als beschermingszones in het kader van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn voorgedragen. Om gunstige voedselomstandigheden voor vogels te garanderen moeten de maatregelen met betrekking tot de beperking van de schelpdiervisserij, die in het trilaterale Waddenzee Plan zijn opgenomen, worden voortgezet, speciaal met het oog op de eidereend, rotgans, scholekster en kanoetstrandloper.

Wat de ruigebieden voor zeevogels in de kustwateren betreft, zal er meer gedetailleerde informatie moeten worden verzameld als basis voor een goed beschermingsplan.

Een onderzoek naar de toestand van schelpdierbestanden (bijv. *Spisula*) kon geen doorgang vinden omdat WP project 7.2.2. niet kon worden uitgevoerd. Wegens het belang van de kustwateren als voedselbron voor vogels moet het schelpdierenbestand duurzaam worden beheerd om negatieve effecten op vogelpopulaties te voorkomen. Voorgesteld wordt andere financieringsmogelijkheden te onderzoeken.

Zeezoogdieren

De populatie van de gewone zeehond is veel groter dan voor de epidemie van 1988 en kan nu als levensvatbaar worden beschouwd. De populatie grijze zeehonden is relatief klein. De waargenomen toename is ook het gevolg van immigratie van dieren van buiten het gebied. Volgens recente beoordelingen van de TSEG kan de laatstgenoemde populatie niet als levensvatbaar worden beschouwd. In Sleeswijk-Holstein zijn, in samenwerking met de plaatselijke autoriteiten en NGOs, tijdelijk zeehondencreches voor de grijze zeehond opgezet. In Nederland zijn bepaalde gebieden permanent of tijdelijk gesloten (de grenzen worden jaarlijks bijgesteld) om verstoring van de jongen van de grijze zeehond te beperken.

De kraamkamergebieden van de gewone bruinvis in het Samenwerkingsgebied en aangrenzende gebieden zijn beschermd door het aanwijzen van een beschermingsgebied voor walvisachtigen voor de eilanden Sylt en Amrum in Sleeswijk-Holstein in 1999 en het uitvoeren van verschillende maatregelen (met betrekking tot vissen met kieuwnetten, andere activiteiten en de beperking van bijvangst) in Deense wateren.

Publicaties

De publicaties die in het kader van de uitvoering van de Verklaring van Stade en het Waddenzee Plan zijn opgesteld staan vermeld in Bijlage 1.

BIJLAGE 1

Lijst van documenten

Trilaterale rapporten opgesteld in het kader van de uitvoering van de Verklaring van Stade en het Waddenzee Plan

Deze documenten (meestal in de Engelse taal) zijn verkrijgbaar bij het Gemeenschappelijk Waddenzee secretariaat (CWSS)

	Title/Onderwerp	blz	jaar	Status/Referentie
TRC-8	Stade Declaration / Trilateral Wadden Sea Plan	100	1998	CWSS
TRC-8	Verklaring van Stade / Trilaterale Waddenzee Plan	216	1998	CWSS (Nederlands)
TRC-8	Erklärung von Stade / Trilateraler Wattenmeerplan	220	1998	CWSS
TRC-8	Stade-deklarationen / Den trilaterale Vadehavsplan	216	1998	CWSS
VS Voorwoord	Wadden Sea Quality Status Report 1999	260	1999	WSE No. 9-1999
VS Voorwoord	Waddenzee Quality Status Rapport 1999	246	2000	Rapport RIKZ / 2000.008
VS Voorwoord	Wattenmeer Qualitätszustandsbericht 1999. Bewertung und Empfehlungen	66	2000	BMU
VS §11	Gezamenlijk Voortgangsrapport	85	2001	Eind versie 04.10.2001
VS §21	Broedsucces kustvogels / vervuiling in voegeleieren	104	1998	WSE No. 8-1998
VS §21	Broedvogels in de Waddenzee in 1996	122	2000	WSE No. 10-2000
VS §21	TMAP Workshop blauwe mossel, oktober 2000	35	2001	TMAG 01/3/6c-1
VS §21	TMAP Workshop kwelders, november 2000	23	2001	TMAG 01/3/6c-2
VS §21	Vervuiling in voegeleieren in de Waddenzee. Ruimtelijke en tijdelijke ontwikkelingen 1991 – 2000	68	2001	WSE No. 11-1998
VS §22	TMAP Evaluatierapport	41	2001	TWG 01/1/4d-7
VS §25	Haalbaarheidsonderzoek naar de aanwijzing van de Waddenzee als PSSA	91 + Annex	2001	Southampton Institute
VS §32	Internationaal Actieplan voor de rotgans		2000	3e concept 2000
VS §33	TSEG-plus rapport: Evaluatie van de toestand van de zeehonden	36 + Annex	2001	TWG 01/3
VS §35	Zorgen voor de Waddenzee als interactief proces	84	1999	Min. LNV

	Title/Onderwerp	blz	jaar	Status/Referentie
VS §38	Verslag van het 10 ^e Wetenschappelijk Waddenzeesymposium			Min. LNV (in voorbereiding)
WP §1 –11	Interim-rapport Zoneringsgroep	43	2000	TWG 00/2/14-2
WP §1.1.1 / 1.2.1	Het voordragen van het Beschermingsgebied van de Waddenzee als Werelderfgoed	30	2000	Burbridge 2000
WP §1.2.2	Eindrapport Lancewad Project	336 + kaarten	2001	WSE No. 12-2001.
WP §2.2.1	Specifieke eutrofiëringcriteria voor de Waddenzee	116	2001	WSE No. 14-2001
WP § 2.2.2	Richtlijnen voor inventarisatiesystemen	6	2001	TWG 01/3/4-19
WP § 2.2.4	Informatie over havenontvangstinstallaties	4	2001	TWG 01/2/4a-4
WP §3.2.1 / 4.2.1/5.2.2 / 5.2.4/7.2.1	Het eindrapport van de werkgroep voor kustbescherming en zeespiegelstijging	64	2001	WE No. 13-2001
WP §4.2.1/ §4.2.2	TMAP technisch rapport over de blauwe mossel, kokkel, Sabellariariffen en Zostera	35	2000	TWG 00/1/8c-1
WP §4.2.1/ §4.2.2	Inventarisatie schelpdiervisserij		2001	Eindrapport (in voorbereiding)
WP §5.2.1	Dynamische duinontwikkeling	7	2001	TWG 01/3/4-3
WP §8.2.2	Mogelijkheden voor duurzame landbouw in het Waddenzeegebied	91 + kaarten	2000	CWSS Werkdocument
WP §9.2.1	Rapport over pleisterplaatsen			In voorbereiding
WP §9.2.2	Rapport over ruigebieden	35 + Annex	2001	NPA Tönning
WP §9.2.3	Genzenbeheer			In voorbereiding
RAPPORTEN VAN HET INTERREGIONALE WADDENZEESAMENWERKINGSVERBAND (IRWS) EN NIET-GOUVERNE- MENTELE ORGANISATIES				
VS §36	Ontwikkelingen duurzaam toerisme en recreatief gebruik in het Waddenzeegebied	82	2000	IRWS, Ribe
VS §36	Bæredygtig udvikling af turismen og den rekreative udnyttelse i vadhedsregionen	79	2000	IRWS, Ribe
VS §36	Nachhaltige Entwicklung des Tourismus in der Wattenmeerregion und Nutzung des Gebiets für Erholungszwecke	68	2000	IRWS, Ribe
VS §36	Technisch eindrapport Netforum Project	36	2001	IRWS, Ribe
VS §25	Schutz des Wattenmeeres vor Schiffsunfällen durch Einrichtung eines "PSSA Wattenmeer"	50	2000	WWF Deutschland, Frankfurt am Main
VS §25	Bescherming van de Waddenzee tegen scheepvaartongelukken door de instelling van het gebied als PSSA	48	2000	WWF Germany, Frankfurt am Main
VS / WP	Gezamenlijk pakket: Veiligheid van de scheepvaart, het voorkomen van rampen / gebiedsgerichte inspraak / trilaterale conventie over de bescherming van het Waddenzeegebied		2000	Waddenzeeteam/ Zeeën in gevaar, Harlingen, Bremen

LIJST VAN AFKORTINGEN

AEWA	Afrikaans-Euraziatische overeenkomst over watervogels
AIS	Automatisch identificatie systeem
ASCOBANS	Overeenkomst over de bescherming van kleine walvisachtigen in de Oostzee en de Noordzee
CWSS	Gemeenschappelijk Waddenzeesecretariaat
ECE	Economische Commissie voor Europa
EEZ	Exclusieve economische zone
FAO	Wereld Landbouw- en Voedselorganisatie
IMO	Internationale Maritieme Organisatie
IRWS	Interregionale Waddenzeesamenwerkingsverband
MARPOL	(Verdrag over) mariene vervuiling
MER	Milieueffectrapportage
LANCEWAD	Landschap en cultureel erfgoed in het Waddengebied
NGO	Niet-gouvernementele organisatie
PSSA	Particularly Sensitive Sea Area, Bijzonder kwetsbaar zeegebied
QSR	Quality Status Report voor de Waddenzee
SO	Senior officials
TMAP / G	Trilaterale monitorings- en beoordelingsprogramma / groep
TSEG	Trilaterale groep van zeehondenexperts
TSS	Systeem van gescheiden vaarroutes
TWG	Trilaterale werkgroep
UN	Verenigde Naties
UNESCO	Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschappen en Cultuur
VS	Verklaring van Stade
WP	Trilaterale Waddenzee Plan
WWF	Wereldnatuurfonds

